

XV. évfolyam
11. szám
ROMALAP
2007. november
Ára: 200 Ft

HOSSZÚ ÚT

LD

„LUNGO DROM”

November 2-án elfunyt, de soha nem feledett szeretteinkre emlékeziünk!

Kosztolányi Dezső: *Halotti beszéd* (részlet)

Keresheted őt, nem leled, hiába,
se itt, se Fokföldön, se Ázsiába,
a múltba sem és a gazdag jövőben
akárki megszülethet már, csak ő nem.
Többé soha
nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó, tündér szerencse,
hogy e csodát újólag megteremtse.

Édes barátaim, olyan ez éppen,
mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszer csak őrája gondolt,
mi meg mesélni kezdtünk róla: „Hol volt...”,
majd rázuhant a mázsás, szörnyű mennybolt
s mi ezt meséljük róla sírva: „Nem volt...”
Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon, egyszer.

Farkas Kálmán, lapunk főmunkatársa kezéből
2004. augusztus 8-án esett ki a toll.
Szerkesztőségünk Halottak Napján virágot helyezett el síremlékénél.
Fotó: Halász Katalin

LD
„LUNGO DROM”

ROMA LAP
Megjelenik
havonta.

Megjelenik havonta a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Közalapítvány és a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Esélyegyenlőségi Programiroda Osztályának támogatásával. Kiadja: az „Oktatási és Továbbképzési Központ” Alapítvány 5000 Szolnok, Aranka utca 3. – Telefon/Fax: 06-56/513-952, 513-953. Levelezési cím: SZOLNOK Pf.: 77 5001 – e-mail: otka@interware.hu – Internetcím: www.lungodrom.hu. Főszerkesztő: Paksi Éva – Főmunkatárs: Farkas Kálmán – Tervezőszerkesztő: Gudmon András. Munkatársak: Géczy József, Hegedűs Sándor, Józsa Zoltán, Nyári Gyula, Rácz Lajos, Varga Ilona. Szerkesztőségi titkár: Pálfi Elvira. Felelős kiadó: Farkas Flórián

Címlapfotó: Halász Katalin

Nyomdai munkák: KARCAGI NYOMDA KFT.

Felelős vezető: Márkusné Tankó Orsolya és Nagyné Tankó Tímea ügyvezető igazgató

ISSN 1216-982X

Rácz Lajos

Emlékeket égetek

Mert emlékeket égetek
Fekete emlékeket
Kötném immár cölöphöz
Menekülő lépteimet

Hiába kutattalak
Fölgyújtott éjszakák
Romjai alatt
Hiába írtam üzenetet
Az álmok tűzfalára

Évek lobbantak el
És a bőrömrre égtek
Csalódások fekete foszforjelei
Amíg rádtaláltam
Amíg melléd szegődtem

Emelj föl magadhoz
Emelj föl
Emelj föl engem
S tiszta szóval
Taníts meg élni
Ne mindegymódra
Bitangoló sátorvágymat
Jó lenne leverni végre
És száműzni kéne
Már szívemből csavargó
Ösztöneimet

Én érinthetővé szelídülnek
Ha jószágod tűzénél
Fölmelegíthetném
Didergő testem

Ha mosolyoddal
Csillapíthatnám éhem
Cserébe elmesélném
Vándorutamat
S énekelnék olyan dalt
Amitől átvérzik
Hótiszta blúzod

Te legalább örököltél
igazi történelmet
Míg én csak
hamvadó cigánytűzeket
Én átkot
Én táncot
Én ravaszságot
És sorsot
Amely nehezebb a keresztnél

És hiába fújnak
Bőjti szelek
Föltámadni mégsem tudok
Szálkaként élek
Mélyen a szemetekbe fúródva
S nincs egy késhegynyi irgalom
Amit szívemnek szegezhetnék

Letérdepelek elébed
Öledbe hajtva fejem
Lassan megnyílik szikla-dacom
Hallod a visszafojtott
Patakesobogást
Fiatál tűzhányó
Viaskodik bennem
Ne kérdezd miért téged
Szemeltelek ki
E törvényen kívüli nászra

S ha megmozdul a
Föld alattad
Ne kérdezd
Lesz e folytatása
Csak simulj hozzám
És remélj
Gyönyörködj
A pillanat lobogásában
Figyeld
A vajúdva születő csodát
Amelynek féltése
Ott vibrál
Minden mozdulatomban

Valami furcsa láz
Kerít hatalmába
Vizes lepedőt
Boríts rám

Mert emlékeket égetek
Fekete emlékeket
Kötném immár cölöphöz
Menekülő lépteimet

Illusztráció: Nyári Gyula

JAVASLAT A SZABAD ISKOLAVÁLASZTÁSRÓL

♦♦ Ha az oktatási kerekasztal érdemi szakértői javaslatot fogalmaz meg a szabad iskolaválasztás korlátozására vagy megszüntetésére, az oktatási tárca megvizsgálja azt – mondta *Arató Gergely*, a tárca államtitkára. Mint ismert, *Lamperth Mónika* szociális miniszter november 10-én azt mondta: ha igazi baloldali politikát akarnak folytatni, akkor felül kell vizsgálni a szabad iskolaválasztást. A miniszter szerint a közoktatási rendszernek esélyt kell teremtenie, segítenie kell abban, hogy azt a hátrányt, amit a gyerekek otthon elszenvednek, ki lehessen egyenlíteni, de erre a jelenlegi rendszerben nincs lehetőség. Az Országos Cigány Önkormányzat támogatásáról biztosította a kezdeményezést.

„A gyermekek esélyegyenlőségének javítását a pedagógusképzés megváltoztatásával kellene kezdeni” – véli *Vékerdy Tamás* gyermekpszichológus. A szakember szerint a szociális és munkaügyi miniszter felvetése helyes célokat tűz ki, ám a javaslat nem megvalósítható. Hozzátette: nem hisz abban, hogy a rendelkezések megoldják a problémákat, sokkal inkább a hosszabb, szakmailag is jobban megalapozott változások híve.

LEGJOBB RENDEZŐ DÍJ BOGDÁN ÁRPÁDNAK

♦♦ A genfi Cinema Tout Ecran filmfesztiválon *Bogdán Árpád* első játékfilmjéért, a *Boldog új életért* a legjobb rendező díját nyerte el. Napjaink egy névtelen városában játszódik a történet, névtelen szereplőkkel.

Meghatározhatatlan idő, üres, elhagyott terek és alagutak, személytelen városrészek, külvárosi miliő. A szociális periféria dísztelen kellékei. Itt él főszereplőnk, egyedül, egy lakótelepi lakásban. Ő roma, nevelőotthonban nőtt fel, szüleit nem ismeri. A világról és annak szabályszerűségéről szinte semmit

se tud. Vágyai az irreális és a vegetatív célok közt ingáznak. A valakihez tartozás vágya nagyon erősen él benne, annak türelmes kialakítása azonban nehézséget okoz neki. Kevés barátja van akik megértenek valamit az ő kósza létezéséből. Egy napon volt utógondozójától kap egy különleges ajándékot. Megkapja azt a dossziét, ami a gyerekkort feldolgozó aktákat tartalmazza. Ezek a dokumentumok talán reményt adhatnak ahhoz, hogy újraértelmezhesse saját, gyerekkorában félbemaradt életét.

MOHÁCSI: ELFOGADHATATLAN AZ OLASZORSZÁGBA VÁNDOROLT ROMÁN ÁLLAMPOLGÁROK KIUTASÍTÁSA

♦♦ *Mohácsi Viktória*, az Európai Parlament liberális képviselője *Adina Valean* román frakciótársával közösen sajtótájékoztatót tartott az Olaszországba vándorolt román állampolgárok kiutasítása kapcsán kialakult helyzetről – adta hírül az EP képviselő irodája. Mint ismeretes, egy Róma melletti telepen élő romániai romát gyanúsítanak egy olasz állampolgár meggyilkolásával. A gyilkosságot követően elszaporodtak a rasszista, idegengyűlölő akciók Olaszország-szerte, az olasz kormány pedig kormányhatározatban teremtett jogi lehetőséget uniós állampolgárok kiutasítására.

Mohácsi a sajtótájékoztatón elmondta: „Nincs mentség a római gyilkosságra, aki bűncselekményt követett el, annak bíróság előtt kell felelnie tetteért. Liberálisként azonban határozottan visszautasítom, hogy egy nemzethez, etnikai kisebbséghez tartozó személy által elkövetett bűncselekmény miatt ítélkezzenek egy egész nemzet vagy etnikai csoport felett”. Hozzátette: a Romániából és Bulgáriából a mélyszegénységben élő emberek egy jobb élet reményében nyugatra vándorlása soha nem tapasztalt helyzet elé állítja a nyugat-európai társadalmakat, ám

véleménye szerint erre nem kiutasításokkal kellene reagálnia Olaszországnak. Ezzel ugyanis továbbra sem néznek szembe a kirekesztettségben élő társadalmi csoportok problémáival, ha megoldásként azokat csak az államhatáron kívülre söpörjük.

UTAK A CIGÁNYOK EVANGELIZÁLÁSÁBAN

♦♦ Kétnapos cigánypasztorációs konferencia kezdődött november 13-án Egerben Utak a cigányok evangelizálásában: emberi haladás szolgálata – Ige szolgálata címmel. A rendezvényen mintegy száz cigánypasztorációval foglalkozó munkatárs vesz részt. A 2007. november 13. és 15. közötti találkozón *Mario Riboldi*, *Ceferino Gimenez Malla* kanonizációs bizottságának munkatársa az első cigány boldog boldoggáavatásáról és ennek jelentőségéről, valamint a jövőben várható boldoggáavatásokról tart előadást.

A konferencián szó lesz többek között az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítéséről, az emberi fejlődés elősegítésének szükségességéről a cigánypasztorációban, a karitázmunka szükségességéről az evangelizációban és a közvetlen evangelizációról. Ezek gyakorlati bemutatását különböző esetbeszámolók segítik majd.

VATIKÁNI DOKUMENTUM: A TÁRSADALOMNAK MEG KELL HALADNIA A ROMÁKKAL SZEMBENI ELŐÍTÉLETEIT

♦♦ A társadalomnak meg kell haladnia a romákkal szembeni előítéleteit, meg kell találnia a módját, hogy integrálja őket, lehetőséget kell kínálnia nekik, hogy teljességgel a társadalom részévé váljanak – szögezi le a Vatikán nyilvánosságra hozott dokumentuma. A romák helyzetével foglalkozó dokumentum szerint a római katolikus egyháznak tevékenyen részt kell vennie az integrálás folyamatában

olyan lelkipásztorok munkája révén, akik kizárólag a romáknak szentelik tevékenységüket, és akik közvetítők lehetnek az egyház és a roma emberek között.

A ROMÁK SIVATAGI DEPORTÁLÁSÁRÓL BESZÉLT A ROMÁN KÜLÜGYÉR

♦ „Román civil szervezetek **Adrian Cioroianu** külügyminiszter lemondását követelik egy nyilatkozata miatt, amelyet fasiszta jellegűnek és náciszűrűnek minősítenek. Cioroianu az olasz-román diplomáciai konfliktust okozó bűnöző románokról kijelentette, hogy az

ilyen embereket nem szabadna televíziókkal felszerelt börtöncellákban tartani, hanem büntető zászlóaljokban a legnehezebb kényszermunkára kellene fogni őket. Hozzátette: arra is gondolt, nem lehetne-e az egyiptomi sivatagban egy darab földet vásárolni, s oda szuppolni azokat, akik hazájukra külföldön szegényt hoznak. Megnyilatkozása éles bírálatakat váltott ki a civil szféra és egyes politikai pártok részéről. A civil szervezetek szerint a külügyminiszter felvetése súlyosan sérti a román és az európai törvényeket. Cioroianu boconátot kért.

EGYMILLIÁRDBÓL FOLYTATÓDHA A NYOMORTELEPEK FELSZÁMOLÁSA

♦ A szociális minisztérium 2005-ben indított nyomortelep-felszámolási programja során eddig harminc településen 220 roma családot költöztettek „dzsumbujokból” új lakásokba. A

telepfelszámolás sikeres, s jövőre már egymilliárd forintból folytatódhat. A Zala megyei Galambok önkormányzata 2005 nyarán elsőként nyert a Szociális és Munkaügyi Minisztérium úgynevezett romatelepeken élők lakhatási és szociális integrációs modellprogramjában. A falu 64,7 millió forinthez jutott: ebből az összegből három, két-két lakásból álló családi házat építtetett fel az önkormányzat. Az új otthonokba a mára ledózerolt galamboki nyomortelep hat roma családját költöztették át az idén februárban. Ürmös Andor, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium romaintegrációs főosztályának a vezetője elmondta: miként Galambokon, a telepfelszámolási programban részt vevő más településeken is sikeresnek nevezhető a projekt. A program eredményessége azonban – hangsúlyozta a szakember – valójában csak évek múltán derülhet ki, hiszen a legfőbb kérdés az, sikerül-e hosszú távon a családok életmódváltása. Tény viszont, tette hozzá, hogy 2005 óta harminc településen 220 család kapta meg az újrakezdés lehetőségét, s eddig senki nem esett ki a programból.

A Romaweb, az MTI, a RomNet, az RSK, a Népszava, a Kárpátinfo.net hírei alapján összeállította: Paksi Éva

Kállai Ernő: Új lendületet és keretet a kisebbségi jogvédelemnek

♦ „Történjék valami!” – fogalmazta meg célként Kállai Ernő, az ez év júniusában megválasztott kisebbségi ombudsman a hivatalában tartott sajtómegbeszélésen, amelyen jövőbeni legsürgetőbb feladatairól adott tájékoztatást.

Ennek érdekében dolgozik azon, hogy végre döntés születessen a kisebbségek parlamenti képviselőinek megteremtése ügyében, amely már 15 éve megoldásra vár, lévén a kisebbségi törvény 20. pontja szerint: „A kisebbségeknek – külön törvényben meghatározott módon – joguk van az országgyűlési képviseletre”. Az ombudsman szerint ez az Alkotmánybíróság által is megállapított mulasztásos jogsértés vagy úgy szüntethető meg, hogy a politika végre rendezi adósságát a kisebbségekkel szemben, vagy úgy, hogy az utalást kivetíti a törvény szövegéből, de akkor álljon elő, és magyarázza el, hogy miért nincs szükség a kisebbségek parlamenti képviseletére.

Ugyancsak megoldandó ügyként említette, hogy az országos kisebbségi önkormányzatok januártól központi költségvetési szervként jelennek meg a költségvetésben, s ez veszélyezteti működésüket, hiszen például egy esetleges árvízkor az állam pénzt vonhat el tőlük. Kállai Ernő kifogásolta a helyi kisebbségi önkormányzatok megosztott finanszírozással történő működését is, szerinte ez egyúttal forráselvonást jelent.

A kisebbségi ombudsman nem titkolta azt sem, hogy új lendületet és keretet kíván adni a kisebbségi jogvédelemnek, éppen ezért lehetőségeinek, hatáskörének szélesítését szeretné elérni, intézményének megújítását az európai uniós normákhoz igazítva. Ez nagyobb teret adna számára – többek között – a faji alapú jogvédelem területén, a magánszféra felé terjeszkedésre, ahol nem hatósági, hanem mediációs jogkörrel vizsgálódhatna. A kisebbségi ombudsman fontosabb feladatait említve kitért arra, hogy szeretné elérni a közszolgálati médiumoknál, hogy a kisebbségi témákkal ne csak a „láthatatlan” időszávban vetített kisebbségi magazinműsorok foglalkozzanak, hanem a szerkesztők építsék be azokat más műsorokba is. Ennek érdekében kereste fel a Magyar Rádió elnökét, s a napokban tárgyalnak majd erről a Magyar Televízió elnökével is.

Kállai Ernő tisztában van azzal, hogy – miként fogalmazott – „pici lépései” miatt nem lesz népszerű a politikusok körében, de mint mondta: ő a 13 nemzeti és etnikai kisebbség szószólójának tekinti magát, akinek a kisebbségek érdekét kell szolgálnia.

„Segítő láncszemek”

Többségében cigány családokat támogató szociális szakemberek és önkéntesek komplex képzési programja

A szolnoki székhelyű, az LD roma lapot is kiadó „Oktatási és Továbbképzési Központ” Alapítvány 2006 november 01-jén indította útjára legújabb – 18 hónapig tartó – uniós projektjét. A projekt a HEFOP /2006/ 2.2.1 A társadalmi befogadás elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével rendelkezésen belül jött létre. Célja a szociális területen dolgozó, többségében roma szakemberek és önkéntesek ismereteinek bővítése, készségeik fejlesztése a hozzájuk forduló hátrányos helyzetű csoportok – projektünk esetében többségében cigányok – foglalkoztatási esélyeinek növelése érdekében.

A képzés során elsősorban munkaerő-piaci ismeretek, EU-s ismeretek és számítógépes ismeretek oktatása szerepel, valamint jól bevált, működő modellprogramok tanulmányozása, a szakmai fejlődést szolgáló és a kiégést megelőző mentálhigiénés, konfliktuskezelési, innovatív elemként előítéletkezelési (GIMA program) és

mediációs tréning nyújtása.

Projektünk célterülete JNSZ Megye kiemelten azon települései, ahol igen magas a cigány lakosok számaránya.

A projektben résztvevő cigány és nem cigány szociális szakemberek és önkéntesek ismereteinek bővítésével, készségeik fejlesztésével alkalmasak lesz-

nek arra, hogy a tőlük segítséget kérő embereket kezel fogható, távlatokba mutató segítséggel lássák el.

A képzési tematikánkban szereplő, jól bevált, működő modellprogramok tanulmányozása konkrét ötleteket adhat más településeknek is hasonló programok beindításához, ezzel is növelve egyrészt a hátrányos helyzetű csoportok

foglalkoztatásban való részvételét, másrészt a projekt részt vevőknek a hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatási esélyeinek növelése céljából innovatív ismereteket, információkat nyújt.

Szintén innovatív elemként jelenik meg a projektben a GIMA előítéletkezelő tréning, melyet elsőként trénerünk dolgozott ki a

Túristvándin Lakatosné Sira Magdolna irányításával ismerkedtünk a szociális földprogrammal.

Túristvándi
nevezetessége
a több száz éves,
fából készült
– többször felújított
– vízimalom.

magyarországi sajátosságoknak megfelelően. A többségi és a kisebbségi társadalomban egymásról kialakult nézetek, vélekedések, sztereotípiák, előítéletek formálása, csökkentése csak az ehhez hasonló indirekt, élményt és tapasztalatokat nyújtó képzésekkel valósítható meg.

Az általunk kidolgozott technika, gyakorlatok újdonságnak számítanak a pedagógiában és a szociális szakmában. E programból, illetve a tréningek során alkalmazásra kerülő helyzetgyakorlatokból, feladatokból és játékokból kiadványt szerkesztünk.

A képzésbe 32 főt vontunk be, jelenleg 28-an vesznek aktívan részt a programokon. **Pallai Viktória**, szolnoki önkéntes:

– Hogy miért jelentkeztem a tanfolyamra? Ezt a kérdést már barátaim és családtagjaim is feltették. Eddigi életemet áthatotta a segítségnyújtás, a segíteni akarás mind a munkatársaimnak, mind a környeze-

temben élő ismerősöknek, és a családon belül is. Mindig elkötelezett híve voltam a hátrányos helyzetű emberek megsegítésének, az érdekképviselőnek.

Amikor hallottam erről a képzésről, éppen nyugdíjas éveim elején jártam. Úgy gondoltam, a hirtelen megnövekedett szabadidőmben önkéntesen, esetleg szervezett formában is folytathatom segítő tevékenységemet a korábbinál felkészültebben.

A képzésen személyesen találkozom a szociális szakemberekkel. Megismerkedek a szociálpszichológia elméleti és gyakorlati vonatkozásaival. Gazdagítom az ezzel összefüggő jogi és uniós ismereteimet. Az előadások érdekesek, a konzultációk konstruktívak, a gyakorlati foglalkozások színesek. Az előadók jól felkészültek, a témák szakértői, érthetően magyaráznak és nagyon szimpatikusak. A tréningeket a gyakorlati alkalmazás bemutatása, a konkrét útmu-

tatás miatt szeretem. A tréner figyelemfelkeltő módszerekkel dolgozik, gondolkodásra, az összefüggések kezelésére ösztönöz bennünket.

A számonkérések figyelemre, felkészülésre, otthoni tanulásra, „utánaolvasásra” készítetnek. A képzés tiszta, kulturált környezetben, vidám légkörben zajlik. Az itt dolgozó munkatársak segítőkészek, kedvesek, értik a dolgukat.

Egyrészt azt várom ettől a tanfolyamtól, hogy tartalmasan töltsöm itt az időmet. Személyes tapasztalatokat szeretnék szerezni a roma családokat támogató programokról, szakmai módszerekről. Új ismereteket várok a szociális segítő szakmai munkáról és persze új ismerősöket. Remélem, hogy a képzésen elsajátítottakat tudom majd hasznosítani az elkövetkező időben.

Kiss Éva Szilvia Karcagon, az Arany János Általános Iskolában dolgozik pedagógiai asszisztensként.

– Abban az iskolában, ahol dolgozom, többségben roma származású gyerekek tanulnak. Napi kapcsolatban vagyok nem csak velük, de a szüleikkel is. A képzés témakörei segítséget nyújtanak a munkámban. Nagyon pozitívak az eddigi tapasztalataim a tanfolyammal kapcsolatban. A légkör baráti, a képzés szervezői rugalmasak. Véleményem szerint a tanfolyamon elhangzott témák mindenki számára nagyon hasznosak. Bízom benne, hogy a tanfolyamon szerzett ismeretek birtokában könnyebben tudom majd kezelni a felmerülő problémákat a munkahelyemen és a magánéletemben egyaránt.

Tanulmányút Túristvándin és Tiszaadonyban

November 15-én és 16-án tanulmányúton volt a csoport Szatmárban és Beregben. Túristvándin és Tiszaadonyban is a szociális

földprogrammal ismerkedtünk **Lakatosné Sira Magdolna** és **Lakatos József** polgármesterek irányításával.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, közelebből Szatmárban, a „kis” Túr ölelésében terül el Túrístvándi. A falu nevezetessége a több száz éves, fából készült – többször felújított – vízimalom, amely Európában is egyedülálló ipartörténeti műemlék. A több évszázados múltra visszatekintő község is az észak-kelet-magyarországi kistéleplések problémáival küszködik: a munkanélküliséggel, a szűkös közlekedési kapcsolatokkal, a prosperáló ipari, szolgál-

tatási központok távoliságával.

Túrístvándin 1997-ben határozta el az önkormányzat képviselő-testülete, hogy a jelentkező lakossági igények alapján elindítja szociális földprogramját. A településen az egyedüli foglalkoztató az önkormányzat. Az aktív korú családok 90%-ában van munkanélküli, vagy jövedelemmel nem rendelkező. A segélyezés csak átmeneti, ideiglenes megoldást jelent számukra. Annak érdekében, hogy a lakosság minél szélesebb rétegét bevonják a szociális földprogramba, az alábbi alprogramok működtetését indították el:

– Szolgáltatási alprogram: 1999-ben a szociális alprogram keretében kistraktort vásárolt az önkormányzat, így a rászorultakat az önkormányzat szociális munkavégzéssel tudja támogatni és a kiskerti gazdálkodást elősegíteni.

– Intenzív uborkatermesztési alprogram: a településen az egyedüli foglalkoztató az önkormányzat. A munkanélküli lakosság 70%-a szakképzetlen, ezért elhelyezkedésük a munkaerő-piacon szinte lehetetlen. 2002-ben az önkormányzat a rászoruló családok megélhetésének javítása érdekében határozta el, hogy beindítja az intenzív uborkatermesztési prog-

ramját. Ez a program teljes mértékben piacra termelő. A családok 300-400 fm uborka termesztését vállalják. Az önkormányzat a programban résztvevő családok számára biztosítja a területet, melyen kialakított támrendszer, öntözőrendszer van. Az önkormányzat szakértő alkalmazásával végezteti a talajművelést a terület egységes gondozása érdekében, a permetezést és a tápanyagpótlást. A terület 24 órás őrzését is az önkormányzat biztosítja.

A kedvezményezett családok munkaerejüket adják a programhoz, és ezért a bevétel 50–60 százalékát kapják.

– Állattartási alprogram: a szarvasmarha tartási programot 2005-ben megszüntették, jelenleg baromfi nevelési alprogramjuk van, ami a családok önellátását segíti. A kihelezett állatokat a háztartások önellátásukra használják fel.

* * *

Tiszaadony Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Tisza partján helyezkedik el. A község a Bereg jellegzetes Tisza-parti kistéleplése, Vásárosnaménytól kb. 20 km-re fekszik, csak közúton közelíthető meg. A település lakosainak száma 720 fő. A felnőttkorú lakosok 30 százaléka, az iskoláskorú gyerekek 51 százaléka, míg az óvodáskorú gyerekek 95 százaléka cigány származású. A község többszörösen is hátrányos helyzetben van, rendkívül kevés a munkalehetőség. Tiszaadonyban is az önkormányzat a legnagyobb foglalkoztató. A község legnagyobb problémája – mint a hasonló méretű településeknek az or-

A korszerű, EU előírásoknak megfelelő sajtüzem Tiszaadonyban.

A tiszabői Túró Zoltán sok használható ötlettel tért haza.

szágban – a munkanélkülieknek és a szociális ellátást igénylők számának növekedése.

A szociális földprogram Tiszaadonyban 1999-ben indult. Az elsődleges cél a szociális rászorulókat támogatása volt. Olyan program kialakítása, amely segíti a kedvezményezetteket a munka világába való visszakerüléshez. Az állattenyésztésen alapuló aktív segítőelemeket tartalmazó, újszerű program mellett döntöttek.

A program kereteit a település adottsága határozta meg, hiszen 1999 előtt a lakosság jó része tehéntartásból, tehéntej-értékesítésből tartotta fenn magát. A tehéntartás és a tehéntej feldolgozása azonban már nem lehetett gazdaságos alternatíva, hiszen e termékek után a piaci kereslet jelentősen csökkent. A kedvezményezettek részére a kecsketartás feltételeinek kialakítása különösebb költséget nem jelentett, hi-

szén a tehénistállók és a tehéntartáshoz szükséges eszközök felszabadultak. A kecskére azért esett a választás, mert jelentős legelőterület szabadult fel a térségben, amelyeket ingyen használják a programhoz.

A program működtetése az évek során folyamatosan változott. Az első időszakban az anyakecskék beszerzésével és a kedvezményezettek részére történő kihelyezéssel csak az önellátásra termelés fel-

tételeit tudták biztosítani, piaci értékesítés szóba sem kerülhetett. A tenyésztésművelés gyarapodása és állattartó ingatlan vásárlása, valamint fejőgép beszerzése lehetővé tette a tej értékesítését, így a kedvezményezettek egy része többletbevételhez juthatott. A kecskeállomány folyamatos bővülésével és az EU-szabványoknak megfelelő üzemeltetési engedéllyel rendelkező sajtgártó üzem kialakításával a sajt értékesítése volt a következő lépés, amelyhez már szükségük volt állandó fizika létszámra, így munkahelyek is létrejöttek.

Az évek során erősödött a komplex program hatékonysága. Az innovációban a dinamikus polgármesternek, **Lakatos József**nek elsődleges szerepe van: folyamatosan új módszereket, eljárásokat vezetett be. Újszerűnek számít a program egészének működtetése is, mivel a termelési és a szociális támogatási rendszert teljes körű vertikumban működteti, hiszen a folyamat – a takarmány-előállítás, tejtermelés, sajtkészítés, sajtértékesítés – lehetővé teszi a következőket:

– a kedvezményezettek rendszeres munkavégzés-

sel javítják anyagi, szociális helyzetüket,

- az önellátás mellett megjelent a termék-előállítás, mint jövedelemszerző tevékenység,
- az üzem kialakítása révén tényleges munkahelyek jöttek létre,
- a kedvezményezetteknek nem kell anyagiakkal hozzájárulni a program működtetéséhez,
- az önellátásra termelők az előállított „terméket” teljes egészében szabadon használhatják fel,
- a tejet értékesítésre termelők részére piaci árat fizetnek, ennek alapján bruttó bevételük eléri a havi 30–90 ezer forintot is,
- a program perspektivikusan magában hordozza az önfenntartás lehetőségét.

A program 2006-ban a szociális földprogramok hálózatának referencia programja volt.

A projekt az EU társfinanszírozásával, a Nemzeti Fejlesztési Terv Humán-erőforrás-fejlesztési Operatív Programja keretében valósul meg.

Paksi Éva
projekt-menedzser
Forrás: Szociális Földprogram Modellek

A kecsketartás feltételeinek kialakítása különösebb költséget nem jelentett
Fotók: Halász Katalin

Megkerestük a minisztert

12 kérdés, 12 válasz az új egészségbiztosítási rendszerről

Horváth Ágnes

Az új egészségbiztosítási rendszer lényege, hogy területi alapon 22 állami tulajdonú egészségpénztár alakul majd: a 18 megyében egy-egy, valamint Budapesten és Pest megyében négy. Az Országos Egészségbiztosítási Pénztár feladatköre és neve is megváltozik: az Egységes Nemzeti Kockázatközösségi Alap (ENKA) utalja majd a biztosítottak után járó fejkvótát. A területi pénztárakra jövő tavasszal licitálhatnak a biztosítótársaságok. Mivel egy cég akár két egymás melletti megyében is lehet tulajdonos, a tárca szerint nyolc-fiz magánbiztosító alakulhat meg 2008 őszén. Ha ezek létrejöttek, mi magunk választhatjuk ki, hogy az egészségpénztárak melyikében szeretnénk biztosítottak lenni. A kormány várakozásai szerint a társaságok a területi alapon nem hozzájuk tartozókat kedvezményekkel próbálják majd magukhoz csábítani. Ugyanakkor a társadalombiztosítás által ma is nyújtott egészségügyi szolgáltatásokat minden biztosítónak garantálnia kell.

A javaslat november elején kerül a Parlament elé. Ha elfogadják, 2008 januárjában kezdődhet az átalakítás. A teljesen megújult, immár magánpénztárakra épülő egészségügyi rendszer valószínűleg 2009. január elsején startol.

1. Ha elindul az új egészségbiztosítási rendszer, nemcsak háziorvost, de biztosítót is szabadon választhatunk. Mi történik, ha a választott pénztár nem köt szerződést a háziorvosunkkal?

– Ez a helyzet nem állhat elő. Megmarad a szabad orvosválasztás, tehát minden egészségbiztosító pénztárnak valamennyi háziorvossal kötelező lesz szerződnie.

2. A háziorvos a kórházi beutaló kitöltésekor honnan tudja, hogy a beteg biztosítottjának és az intézménynek van-e érvényes szerződése?

– Az orvos a beteg társadalombiztosítási igazolványa alapján tudhatja, hogy melyik biztosítóhoz tartozik. Miután sem biztosítóból, sem a szóba jöhető ellátó intézményekből nincs túl sok egy megyében, nem lesz bonyolult nyilvántartani és ellenőrizni, hogy ki hova utalható be. Erről a pénztárak is részletesen tájékoztatják majd a háziorvosokat.

3. Mi a helyzet akkor, ha a beteget olyan kórházba kell utalni – egy speciális szak-

ellátásra –, amellyel nincs szerződése a biztosítójának?

– A pénztárnak kell gondoskodnia arról, hogy a biztosítottjainak minden ellátást megfelelően tudjon nyújtani. De arra is lesz lehetőség, hogy a biztosított olyan orvoshoz menjen, akivel az általa választott pénztárnak nincs szerződése. Amennyiben a beutaló orvos úgy ítéli meg, hogy ez szükséges, jóváhagyást kell kérnie a beteg egészségbiztosítójától. Ezt interneten keresztül és telefonon is megteheti, tehát akár pár perc alatt is lebonyolíthatja. Ha megvan az engedély, kiállítható a beutaló is.

4. Mi történik azokkal, akik nem az állandó, bejelentett lakcímükön tartózkodnak, és ezért nem a biztosítójuk területén vesznek igénybe orvosi ellátást?

– A bejelentett lakhelytől messzebb lévő városból nem kell hazamenni az ellátásért. A pénztárak működése nem korlátozódik az induláskor megszerzett területekre – az ország minden pontján garantálniuk kell ügyfeleik ellátását. A megalakulást követő átmeneti időszakban azokon a területeken, ahol van biztosított betegük, kötelesek szerződést kötni a területi ellátási kötelezettséggel rendelkező orvosokkal, kórházakkal.

5. Ki fedezi a sürgősségi ellátás költségeit?

– A magánpénztárak fizetik tagjaik sürgősségi ellátását. De ez állampolgári jogon jár, azaz a sürgős eseteket minden kórházban ellátják, attól függetlenül, hogy van-e érvényes szerződésük a beteg biztosítójával, vagy nincs.

6. Ró-e a betegek plusz adminisztrációs feladatokat az új rendszer?

– Nem. A járulékfizetés az eddigi gyakorlat szerint megy majd. A toborzási időszakban a jelentkezők egyszerű belépési lapot töltenek ki, amelyen az adataik és a társadalombiztosítási azonosító jelük (taj-számuk) szerepel. Sem a toborzás, sem a későbbi átlépés során a biztosítottól semmilyen, az egészségi állapotára vonatkozó információ nem kérhető. Az átlépések adminisztrációját is a pénztárak intézik majd. A biztosítónak a tagok részére értesítést kell küldeniük a nyilvántartásba vételről, a jogviszony létrejöttéről. Az új pénztárak, a kórházak és az orvosok közötti egyeztetéseket, tárgyalásokat is a biztosítók intézik majd. Terveink szerint ez az orvosokra sem ró pluszmun-kát.

7. Ki fizeti a gyerekek, a kismamák és a nyugdíjasok ellátását? Őket mennyiben érintik a változások?

– Az önálló jövedelemmel nem rendelkezőkért – ahogy eddig is – az állam fizeti a fejkvótát. Őket is csak annyiban érinti a változás, mint minden más állampolgárt.

8. Ki fedezi az eddig díjmentes szűrések költségeit a jövőben?

– Erről még szakmai egyeztetések folynak, de az már biztos, hogy a népegészségügyi szűrések változatlanul ingyenesek maradnak a betegek számára.

9. Ingyenesek maradnak-e a kötelező védőoltások?

– Igen. A szakmai döntésekbe a pénztárak nem szólhatnak bele.

10. Mennyiben befolyásolja az új rendszer a gyógyszerárakat?

– A gyógyszer- és a gyógyászati segédeszköz támogatás rendszere országosan egységes marad. Azaz a támogatott készítmények továbbra is valamennyi gyógyszerertárban azonos áron lesznek beszerezhetők. De a pénztárak adhatnak plusztámogatást a receptek kiváltásához. A térítési díj, amelyet a beteg fizet a gyógyszerért, több nem, esetleg kevesebb lehet a központilag meghatározottnál. A gyógyszerertárak ugyanúgy „közforgalmúak” maradnak, mint eddig, tehát velük nem kell szerződniek a biztosítóknak.

11. Mi lesz azzal, aki nem választ pénztárat magának?

– A toborzási szakasz után automatikusan a lakhelye szerint illetékes pénztár ügyfelei közé kerül. A jövőben ez a pénztár gondoskodik az

ellátásáról, de akár később is átigazolhat másik biztosítóhoz.

12. A biztosítók szelektálhatnak-e a jelentkezők között, például az alapján, hogy eddig mennyi társa-

dalombiztosítási járulékot fizettek?

– A pénztárak minden hozzájuk fordulóval kötelesek szerződni. A „potyautasok” szűrése azonban sokkal szigorúbbá válik majd. Ennek

kidolgozása jelenleg is folyik, valószínűleg az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalt is bevonjuk majd a folyamatba.

R. Kövér Balázs
Nők Lapja

KORMÁNYZATI HÍREK

„Nem mondunk le senkiről – Esély a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élőknek” Zászlóshajó program

Dr. Lamperth Mónika szociális és munkaügyi miniszter
kiemelkedő jelentőségűnek tartja,
hogy elkészült
a leghátrányosabb helyzetű kistérségek fejlesztésére vonatkozó
zászlóshajó (zh) program.

Annak érdekében, hogy ez az uniós támogatással megvalósuló program fokozott hazai támogatást kapjon, **dr. Lamperth Mónika** rendelkezett arról, hogy a tárca Foglalkoztatási és Képzési Szakállamtitkársága, Szociálpolitikai Szakállamtitkársága, az Állami Foglalkoztatási Szolgálat és a regionális munkaügyi központok készítsenek tervet a hazai források bevonására, valamint a speciális állami szolgáltatásoknak az érintett kistérségekbe irányítására. A részletes terveknek ez év végéig kell elkészülniük.

A program kiemelt elemei az alábbiak:

1. Szociális tartalmú foglalkoztatási programok

A foglalkoztatás bővítésére irányuló intézkedések során figyelmet kap, hogy ez a cél az érintett térségekben a leg-

akutabb szociális gondok enyhítésével együtt érhető el.

2. A leszakadás és a kirekesztődés újratermelődésének megakadályozása az alábbi eszközökkel:

- Szolgáltatási hiányok csökkentése
- Gyermekesek esélyeinek növelését célzó programok
- Az iskolai szegregáció elleni OKM-es programok
- A hátrányos helyzetű csoportok társadalmi beilleszkedését és foglalkoztathatóságának elősegítését szolgáló programok
- Helyi humán kapacitások és közösségek fejlesztése
- Lakhatás támogatása, szociális bérlakások építése, lakások belső tereinek felújítása

3. A felnőtt népesség munkaerejének felértékelése

A kirekesztődés, a leszakadás legfőbb oka, hogy ezek-

ben a térségekben jelentős az alacsony iskolai végzettségű népesség aránya, ezért biztosítani kell ezen személyek oktatáshoz való jobb hozzáférést.

4. Mikro-, kis- és középvállalkozások támogatása

Az adó- és járulérendszerre vonatkozó olyan javaslatot kell kidolgozni, amely a munkaadókat érdekeltté teszi a munkaerőpiacon hátrányos helyzetben lévők foglalkoztatására.

5. Az állami szerepvállalás hangsúlyainak módosítása a foglalkoztatáspolitikában

A szemléletváltás lényege abban áll, hogy a jövőben ne kizárólag az állam biztosítsa a munkalehetőséget és különféle ellátásokat, hanem indirekt ösztönzési, szabályozási, és felügyeleti technikákkal gyakoroljon befolyást a munkaerő-piaci szereplőkre.

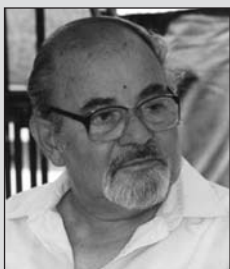
6. A helyi szereplőkkel való kölcsönös előnyök kiaknázása céljából együttműködési formák kialakításának támogatása, a különböző szerveződések közötti kapcsolat megteremtése, a párhuzamosságok kiszűrése

Kiemelten kell támogatni a helyi szereplők (köztük különösen a civilek) foglalkoztatás-bővítésre irányuló törekvéseit.

Miként ismeretes, az uniós forrásból finanszírozott ZH program 33 kistérséget érint, azonban az SZMM kiegészítő programjaival és támogatásaival 47 kistérségnek nyújt támogatást. Így a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élő 1,5 millió ember életkörülményeinek javítását és munkalehetőséghez jutását támogatja a program.

Forrás:
SZMM Sajtótájékoztató

Farkas Kálmán

Esély az együttélésre

Kísért a kirekesztés szelleme. Néhány évvel ezelőtt Nyíregyházán, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Gyermek és Ifjúságvédő Intézetben az volt a rend és szokás, hogy a hálózathoz kikerülő fiatalok életkezdéséhez anyagi segítséget nyújtottak. A fiatalok az évek során összegyűlt summából így annyi pénzhez jutottak, hogy akár egy szerényebb lakást vagy egy falusi házat is megvásárolhattak, s új életet kezdhettek.

Am nem csak úgy szabadjára engedték a fiatalokat, hanem segítettek a telek, lakás, ház megvásárlásában, az adás-vétel lebonyolításában, olykor még a megvásárlandó ház megsejtelésében is. Tették ezt azért, nehogy a tapasztalatlan, járatlan fiatalokat kijátsszák. Nagy volt az öröm, amikor sikerült egy-egy fiatalot útba indítani, esetleg fiatal pár otthonteremtésében segíteni.

Magam is tagja voltam annak a bizottságnak, amely ezt az ügyet segítette. Sok állami gondozott fiatal, roma és nem roma lány, fiú jutott így lakáshoz. Az intézet munkatársai, gyermek és ifjúságvédelmi szakemberek akkor voltak elégedettek, ha egy-egy ilyen házvételt sikeresen lebonyolítottak. Emlékszem volt azonban szomorú eset is. A gondos „Ancsa” néni, aki lekiismeretesen gondozta-képviselte e fiatalok ügyét, egyik alkalommal szomorúan számolt be arról, hogy T. községben az egyik utca lakói összefogtak és megakadályozták, hogy egy fiatal cigány állami gondozott házaspár házat vásároljon utcájukban. Lesújtotta az eset. Ha nem ő csinálja végig, nem is hitte volna. Már két éve ott állt üresen a ház „lerobbanva”, gazdára várva. Ancsa „néni” járt gazdája után, ő kilincselte végig a szomszédokat, s amikor megmondta miről van szó, az utca lakói összefogtak és közösen megvásárolták az üresen álló házat csak azért, hogy oda cigányok(!) ne költözhessenek. Márpedig törvény biztosítja a szomszédok elővásárlási jogát.

Akkor azt gondoltam, hogy egyedi jelenségről van szó. És most ismét felbukkant a kirekesztés

szelleme egy Sajó-parti falucskában, ahol **Bangó Zoltán** több gyermekes cigány embert és családját akadályozzák, hogy a már megvásárolt telkén házat építhessen. A megdöbbentő csak az, hogy még olyan távoli utcák lakói is ellenezték, akik azt sem tudják, ki is az a Bangó, miféle, kiféle. És a fiatal cigány ember most kanosszát jár. Hiába van a kezében a hivatal építési engedélye, az önkormányzat és a cigány önkormányzat támogatása, a szomszédok kiközösítik. Pontosabban be sem engedik maguk közé. Cigány. Nincs ott a helye. Feltűz. Menjen a cigánytelepre. Persze, ezt nem mondták. Csak gondolták, vagy gondolhatták. Mit feltételez a józanul gondolkodó ember ilyen esetben?

A magyar pedigre mindennél fontosabb. Meghatározó, kirekesztő, tolarenciát nem ismerő, a másságot elvető, megvető, tagadó. Ilyen esetek borzolgák – és joggal! – a jogvédő idegeit, teszik próbára a türelmet, s elég egy-egy ilyen kirekesztési kísérlet, máris elterjesztik: Magyarországon diszkrimináció van a cigánysággal szemben. Általánosítanak. És ezt meglovagolják azok, akik örvendenek, hogy szíthadják a harag tüzét a cigányok és a magyarok között. Akik a békétlenség állapotát akarják fenntartani, a zavarosban halászni, s bizonyítani, hogy a cigányok alkalmatlanok a beilleszkedésre. Persze, ha meg sem engedik nekik, hogy egy levegőt szívjanak a többi állampolgárral!

Óriási ereje van a helyi közvéleménynek. De vajon a Sajó menti kisfaluban a közvélemény, vagy néhány ember szélsőséges, humanizmus és cigány ellenes véleménye a mértékadó? Nehéz nyomon követni s leleplezni. Csak az ott élő, józan gondolkodású emberek segíthetnek, s fordíthatják meg a széljárást, úzhatik el a kirekesztés szellemét együtt, a kitartó és türelmes Bangó családdal, akiknek bizonyítaniuk kell, hogy alkalmasak az együttélésre. Vajon kaphatnak-e esélyt rá?

**Mosoly és párbeszéd
2000. november**

A Békés megyében élő cigány lakosok

XXIV. Kulturális Napja Szarvason

2007. október 13-án Szarvason rendezték meg a cigány hagyományőrző csoportok napját.

Ünneptélyes keretet adtak a szervezők a rendezvénynek azzal, hogy a magyar és cigány himnusz el-éneklésével kezdődött a műsor.

Az ünnepséget **Babák Mihály**, a város polgármestere, országgyűlési képviselő nyitotta meg. Megjelenése a találkozó rangot adott a rendezvénynek. Babák Mihály szavai emberiek, szívhez szólóak voltak. Arról beszélt, hogy nem jó világban élünk. Nagy a megosztottság, a szegénység. Hiányzik a béke. Arról kell gondolkodni, hogy a jövőben olyan lesz a világunk, amilyenné mi tesszük. A világ közös. Az Európai Unió nem mossa össze a kultúrákat. Az egyes nemzeteket a kultúrájuk különbözteti meg egymástól. Békés megyében több nemzetiség él egymás mellett békében. A fiatalok ápolják örökölt hagyományos kultúrájukat. A Kulturális Nap az egymáshoz tartozás napja. – Végül jó szórakozást, békét, barátságot kívánt a jelenlévőknek.

Tolnai Péter Békés Megye Képviselőtestületének Nemzeti Etnikai Kisebbségi Vallásügyi Ifjúsági Bizottságának elnöke köszöntő-

jében megemlíti, hogy sok csoport hiányzik, pedig ez a nap lehetőség a hagyományok ápolására. Példaértékűnek nevezte a kulturális nap szervezőinek munkáját. A hagyományok teszik lehetővé, hogy a cigány közösségek élete harmonikus legyen.

Farkas Csaba László, Békés megye vajdája is köszöntötte a megjelenteket. Beszéde első felét cigányul mondta, majd magyar nyelven folytatta. „Nehéz megszólalni az ünnepi hangulatban, amikor annyi szegény embert lát az ember. Hazánkban sok ember részére rossz a törvény.” Megemlíti, hogy a cigányok magyar állampolgárok is, nemcsak kisebbség. „Ha segítik a nem cigányok is a beilleszkedést, gyerekeink már nem lesznek kisebbség.”

Mielőtt a műsorról szólnék megemlítem, hogy a nagy Művelődési Központ zsúfolásig megtelt nézőközönséggel. Vidékről is, helyből is sokan elkísérték a szereplő fiatalokat, drukkolnak sikerükért.

Feltűnő volt a nézőtéren a sok kisgyerek, 2–4 éves korúak, akik fiatal anyukájuk öléből nézték a műsort. Jóérzéssel vették tudomásul a je-

lenlévők, hogy a Megyei Rendőrkapitányság két vezetője is megisztelte az előadást és egyikük emléklapot is átadott a szereplő csoportnak.

A műsorról. Igaz, hogy csak négy hagyományőrző csoport lépett fel, műsoruk mégis színvonalas, felejthetetlen volt. A négy csoport: Mezőberény, Mezőgyán, Szarvas és a vendégcsapat, Öcsöd.

A mezőberényiek két táncot is bemutattak. Legsikeresebb a saját koreográfia alapján előadott „Születésnapod alkalmából” című énekes táncszám. A csoport táncosai közül kiemelkedő teljesítményt mutatott: **Fekete Rozália**, **Fekete Kriszta**, **Farkas Márton**. A fellépő kilenc táncos közül a hat lány lelkesedését és tánc tudását emelem ki.

Mezőgyánról a Csillagfény gyermekei nevű csoport lépett fel. A hét, tíz és tizenhárom éves gyerekek remekeltek a színpadon. Teljesítményüket növelte a szép, eredeti cigányviselet. Dicséret illeti nevelőjüket **Kovács Lászlónét**, a csoport tagjait. Különösen **Csikár Brigittát** és **Juhász Marit**.

Az öcsödiek műsorából kiemelném a fiúk magas

fokú tánc tudását és a szenvedélyes átélést. Látszott, hogy élvezik a zenét, a táncot. A csoportot **Farkas Mária** tanította be. Maga is táncolt. Tánc tudása kiemelkedett a csoportból. Szép népviseleti öltözködésért elismerés jár.

A szarvasiak **Rostás-Farkas György** versével nyitottak. Táncuk, énekeik színvonalát emelte a saját zenekar. Műsoruk végén a zenekar vezetője elmondta, hogy nem kezdők. Évek óta együtt muzsikálnak. Sikerük volt már Békésen, Békéscsabán, sőt még Baján is.

Négy tagú tánc csoportjuk olyan sikeres volt, hogy a nézők velük énekeltek és a padsorok mellett állók táncoltak is. Legnagyobb sikere a két kicsi táncosnak volt: **Balog Józsefnek** és a gyönyörű cigány ruhában táncoló **Balog Kiarának**, aki négy éves. Hihetetlen ritmusérzékében gyönyörködhett a közönség.

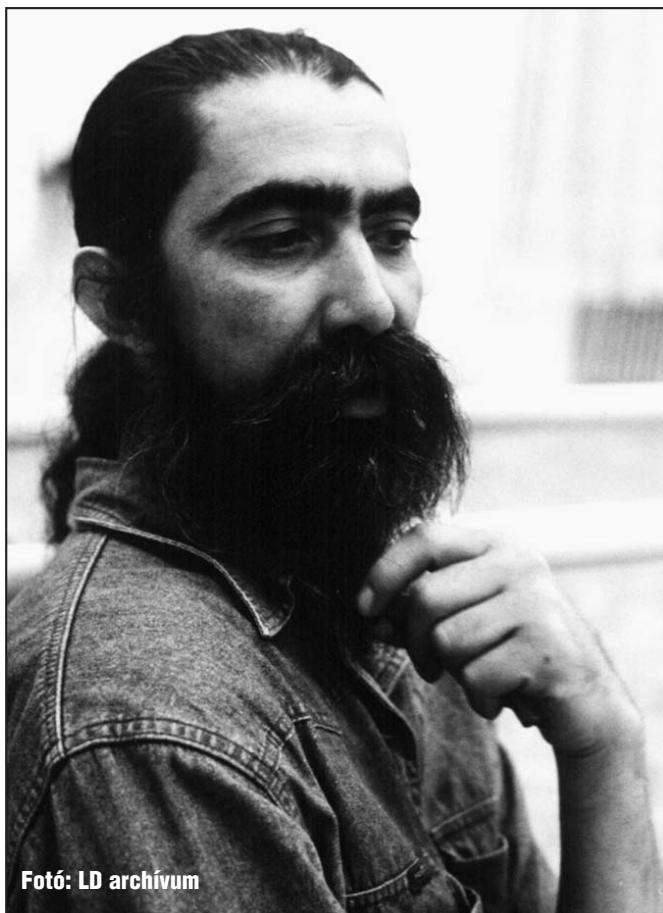
A műsor után zárszót **Bánfi József Attila**, a Szarvasi Cigány Önkormányzat elnöke mondott. Megköszönte a hagyományőrző csoportoknak a szereplést, a nézőknek a megjelenést, a szponzoroknak a támogatást.

Wuscher Anna

Balogh Béla

Az előadóművész örökös hátrányversenyt vív a sorssal. Az író, költő könyve megmarad, bármikor leemelhető a polcról. A születésekor félreismeret, agyonhallgatott vagy aláértékelt művekről – akár századok múltán is – leverhető a bármily vastag porréteg, s feltámadhat mindaz, amit lapjaira írtak, nyomtatnak. Az utoljára ógörög szabadtéri színpadokon játszott darabok és szerzők is utat találhatnak korunk színházaihoz, nézőihez. (*Szophoklész-nak, Euripidész-nak, Arisztóphanész-nak* a világ minden táján volt 20. századi sikereszériája.) Az évszázadokkal ezelőtti zeneszerzőket, festőket, szobrászokat is személyes ismerősének tekintheti korunk embere. (Tessék csak a *Bach*- és *Händel*-orgonahangversenyekre, vagy a *Leonardo*-kiállítás tömegsikerére gondolni!) Bármikor eljőhet az a pillanat is, amikor egy néhai harmad- vagy negyedvonal-beli alkotóra csodálkozik rá az utókor, mert akkorra érik meg a felfedezésre, befogadásra úgy a mű, mint az alkotó, s művészetének „fogyasztója”.

Az előadóknak azonban mostohább a sorsa. A színész, zenész életművének csak töredéke kereshető vissza. Csak amennyit a filmszalagok, magnótekercek – a felvételek megőriznek róla. Nem is biztos, hogy a legjobb, legjellemzőbb pillanatok maradnak fenn. A saját korában mellőzött, vagy a kor sajátos ellenkultúráját megjelenítő művészről, többnyire csak fanyalgó, bíráló kritikák maradnak fenn, esetleg azok sem. A nézők, a látogatók azonban emlékeikbe ássák a hangsúlyokat, a (hang)színeket, s amíg ők élnek, igazságot

Fotó: LD archívum

tesznek, akár a hivatalosság állásfoglalásaival szemben is. Amint elhull az utolsó nemzedék, kiürül a mítosz, pusztán annyi marad meg, hogy az illető „nagy művész” volt. Emlékezzünk csak, milyen kortársi lelkesültséggel írt „A tintásüveg”-ben *Petőfi* a magyar színművészet legnagyobb akkori csillagáról! „Vándorszínész korában *Megyeri* / (van-e, ki e nevet nem ismeri?)” – róttá papírra, s kötve hitte volna, hogy ekkora művész emléke valaha is az enyészeté lesz. S hányan lehetnek ma, akik egyáltalán hallottak valamit harangozni Megyeri felől?

Mennyi esélye lehet tehát annak, aki már a kortársi tekintetek elől is elveszett? Annak még ennyi reménye

sincs a túlélésre, a szép feltámadásra.

A táncművész e tekintetben még az előadóművészek közül is a legelesettebb. Esélye sincs, hogy a róla szóló, őt túlélő kritikákból helyreállítható lenne bármi is belőle. Szavakkal ugyanis leírhatatlan mit és hogyan csinált. Táncelőadásról, táncművésztől írni ugyanis nagyjából olyan, mintha valaki az Eiffel-tornyot, vagy a budavári palota látványát akarná eltáncolni. Film, videó és DVD még a legjobb balett-előadásokról is csak el-elvétve készül, az úgynevezett népi táncra épülő produkciókat pedig még annyi közfigyelem sem kísérte, kíséri. Ma már persze a technika lehetővé teszi, hogy maguk az együttesek, a táncosok csa-

ládtagjai, barátai rögzítsék a teljes műsorokat, ám régen ez még nem volt – mert nem lehetett – általános.

Balogh Béla szűkre szabott életében még semmi-képpen.

Balogh Béla, a magyarországi népi táncművészet kiemelkedő, a magyarországi cigány táncművészetnek pedig eddigi legnagyobb, utolérhetetlen alakja volt. 1957. november 9-én született, most lenne ötven esztendő, de már tizenkét éve nincs közöttünk. Őneki csak ez az „egyarasnyi lét” adatott, szinte csak átcikázott a magyar művészet egén.

1975-ben, ipari tanuló korában kezdett el táncolni. Tíz évig a Vadrózsa táncegyüttes tagja volt. Az igazi, országos ismertséget az 1986-os televíziós Ki mit tud? versenysozozat hozta meg a számára, ahol káprázatos táncudását megcsillogtatva, a Kalyi Jag zenéjével megtámogatva, megszerezte a tánc kategória elsőségét. Nemcsak egy díjat kapott, hanem a képernyő előtt ülő nézőközönség soha vissza nem vont szeretetét is. Balogh Béla és együttese jó ideig egyre-másra kapta a meghívásokat – tenyerére vette őket a sors. Külörszágokba hívták, illetve küldték őket, sokfelé megfordultak Európa útjain. Velük szemléltették, hogy Magyarhonban komoly értéknek tekintik a cigány kultúrát. A tánc ugyanis nem igényel fordítót. Öszintesége, hamissága minden nyelven egyként érthető.

Baloghék pedig mindig őszinték voltak. A test ugyanis ritkán hazudik. (Azt, hogy soha, éppen Balogh Béla miatt nem szabad leírnom, az ő teste ugyanis még akkor is azt hazudta a szín-

padon, hogy ép, amikor már súlyos izomsorvadások rengették és rángatták a lábat, korlátozták a mozgulatok ívét.)

A magyarok lelkesedése – évszázadaink bizonyítjái – legtöbbször csak szalmaláng. Felgyullad és hamvába hal. A nyolcvanas évek derekán sem volt ez másként. Néhány év alatt lassan, szinte észrevétlenül megfogyott az érdeklődés, beszűkült a mozgástér. Ez volt azonban a rendszer-váltó indulatok és a roma ébredés kora. Az ország történelmi lázban élt. Előbb a kulturális többszólalmúság lehetősége nyílt meg, majd viharirammal a politikai küzdőtér is szabaddá lett. Az az összemaroknyi roma értelmiségi, akit a változások talpon találtak, erőltetett menetben próbálta továbbadni mindazt, ami hitük szerint szellemi muníciót jelenthetett a legközelebbi jövő – már akkor jól láthatóan – kibontakozó érdekküzdemeihez. Balogh Béla is tette a dolgát: roma gyerekeknek tartott tanfolyamokat a hazai cigány múltból és néphagyományokról. Az csak természetes, hogy a tánclépéseket, a párbajszerű botolók fogásait is tanította. Táncbörök, cigánytánc- és tehetségkutató-versenyek tucatjait szervezte és zsűrizte, az öröme nagy számban jelentkező cigány, és nem csak cigány fiataloknak.

Volt mit továbbadnia! A roma tánc kultúrát szinte az anyatejjel szívta magába: szülőhelye, Nagyecsed a roma folklór varázsvideke volt, ahol a cigánytánc a romák mindennapi életéhez még ma is hozzátartozik. (**Balázs Gusztáv**, a másik jeles roma néptáncos, majd néprajz- és muzeológus 1995-ben – **Bódi Zsuzsanna** szerkesztésében – egész kötetet szentelt „A nagyecsed oláh cigányok tánc hagyományai”-nak. Ecseden élt **Rákóczi Kovács Gusztáv** néptáncos, a híres cigány mesemondó, **Rostás Mihály**, de onnan gyökerezett a Nagyecsed **Fekete**

Szemek és a **Romanyi Rota** is.)

Balogh Béla, ha színpadra lépett, rövidesen rengett, döngött, veszedelmeseket reccsent alatta a deszka. Mintha azt a cigányokra avasodott világot akarta volna szerterügni, ami annyi éven át gúzsba kötötte a népet. Nem csak a lába, keze, minden porcikája, még bajusza (később: szakála), szemöldöke, de a fülcimpája is részes volt a táncban. Időnként mintha a nehézkedési erőt, a gravitációt is megcáfolta volna. Egyenes tartása, a csizmacsapkodás közben is felszegett álla maradt meg bennem – s gondolom sokakban – mint a cigányok sok évszázados görnyedt alázatának vaskos cáfolata. Időnként olyan volt, mint egy megtestesült, ritmusra járó cséphadaró. A sokadik percben, amikor más földi halandó alighanem már a fölnézésre vette volna a levegőt, ő mosolygva járta a táncot. A magyar táncokhoz is végig hű maradt. Azokat járva toborzott újabb híveket magának. Az értők, akik láthatták, állítják: azokban is felülmúlhatatlan volt, maradt.

A rendszerváltás politikai szervezőtörténetében a maga tehetségét kínálva volt jelen. Megszervezte a Cigány Táncművészek Szövetségét, amely a Roma Parlament ernyője alá állt, azt erősítette. Vita nem fért hozzá, hogy ő a legméltóbb rá: a CTSZ elnöki tisztét is ellátta. 1992 novemberében megalapította a Lindri Táncszínházat, amelynek első vezetője, s természetesen – de sajnos csak a legelején, amíg egyre súlyosbodó betegsége ellenére tehetett – szólótáncosa lett.

Kóte Lilla folyóiratunk, a *Lungo Drom* 1994. évi áprilisi számában akkor készített vele interjút, amikor húsz fiatalból álló táncszínháza bemutatatta az *Eső* című előadást. A közönség tizenkét perces döngő vastapssal honorálta a műsort. (Színházi berkekben a tíz percet meg-

haladó tapsot nevezik tomboló sikernek.) Lilla kérésére elmagyarázta az általa írt táncnovellák, mozgásköltemények, (bevett néven: koreográfiák) létrehozó szándékait. Érdemes idézni: „Témaimat meghatározza, hogy cigány vagyok. Egyfajta keserűség van minden cigány emberben, de ebben a keserűségben van valami szép. Ezt próbálom átvinni a művészetbe. Olyan jókat tudok sírni hajnalban. Ilyenkor születnek meg agyamban a táncok. Tehát belülről mindig szomorú a dolog. Bolond vagyok azt hiszem. Néha úgy érzem, én vagyok a cigány *Don Quijote*...”

Valóban az volt. Beleborsódzik az ember háta, ha tudja: éppen két darab színrevitelével foglalkozott: az egyik címe a „Halottak tánc” volt. Előérzet, vagy pontos tudás diktálta?

Éppen életének utolsó szélmalomharcát vívta. Olyat, amelyből nem kerülhetett ki győztesként. Kevesebb mint egy éve maradt még. 1995. február 25-én már halálhírére kopogták a hírügynökség telexgépei.

Halála megrázta a roma közvéleményt. **Choli Daróczy József** megrendültségét a Megállt a levegőben egy pont című verse őrzi. „Testvéreim között / a fájdalom ajtónyitkorgású kint, / félelemritmust, / lassú dobbanású jajt kiált. / Árvaság itt ma minden félbemaradt lépés, / minden megkezdett tromf, / minden botoló” – írta. **Nagy Gusztáv**ot, a műfordító-költőt (Az ember tragédiája cigány nyelvre ültetőjét) szintén a fájdalom sarkallta versre. „Fekete hattyúk / Serege / Most nézzetek az / Egekre / Nézzétek a / Csodát / Arany-sarkantyúk / Táncát...” – szólította meg az égiek gyászmadarait (Balogh Béla utódainak). **Murza (M. Té) Attila** is emléket állított. A Tánclépésekkel a mennybe záró sorai egy gyönyörű látomást festettek: „...krisztusi életed / a színpadi kereszt / s tánclépésekkel sétáltál a

mennybe / tanítványaid a szentek lesznek”.

(1997-től, amióta olvastam e verset, sorozatos mennydörgéseknel mindig hajlok rá, lehet hogy Attilának volt igaza. A hatalmas reccsenésekből ítélve, tán az odafönti glóriás tanítványok kezdik – cigánytáncos dühükben – éppen szétrügni a mennyi színpadozatot.)

A legszebb emléket mégsem az imént idézett marandóságok, hanem épp a múlandóság művészei állították, amikor hét éve a Merlin Színház egy róla s vele szóló művészi látomásban, táncjátékkal idézték meg személyét és művészetét. **Balogh Zsolt, Bársony Kata, Farkas Zsolt, Fátyol Hermina, Rostás Csaba és Vámos Veronika** dobogtatta át a halálon is túlról az egykori nagy előd szívét, lelkét, indulatát.

No lám! Mégiscsak tévedtem: a táncművész is életre kelthető! Azon az estén, ott bizony gyönyörűen feltámadt...

Azután ismét belepte a múlt. Ahogy sokakkal kapcsolatban felpanaszoltam már (nekem úgy látszik ez a szélmalomharc jutott osztályrészül), kiteszem miatta is, érte is a kérdőjeleket. Vajon miért nincs egy díjunk elnevezve róla? Miért nincs egy vagy kétévente megrendezett Balogh Béla Tehetségkutató Cigánytánc-fesztiválunk? Miért nem jelent meg róla monográfia az ötvenedik születésnapjára (hisz egyre fogynak, akik emlékeznek, emlékezhettek és emlékeztetni képesek rá)? Miért nincs emléktáblája, szobra?

Vajon lesz-e egyszer egy roma kegyeleti vagy emlékbizottság, amely e rovat kiadatásáért, de fogyatkozó erejű és hitű íróján kívül is számon tartja a cigányság kerek évfordulóit, s kezdeményez lép fel méltó megünneplésükre? Szeretném hinni, hogy lesz. Hihetetlen sok lesz a jóvátennivalója...

Hegedűs Sándor

Kiszolgáltattottak, s tétlenségre ítélték

Ferge Zsuzsa

Mostanában egyre többször hangzik el bizonyos politikai körökben, hogy a korábbiakhoz képest sikerült érezhetően csökkenteni a szegénységet. Ugyanakkor a cigányság jelentős részének nem hogy jobbra nem fordult a helyzete, hanem – mindenki, aki szociális munkásként, egészségügyi feladatellátóként, illetve segélyszervezet képviselőjeként dolgozik e réteg javára, ezt jelzi – úgy tűnik, hogy növekedett a társadalmi leszakadás. Olyan ez, mintha két nyelvet beszélnének, s mást és mást értenénk a szegénység fogalmán. Pontosan körül írható, egzakt fogalom-e a „szegénység”, mérhető-e vitathatatlanul a változása? – kérdeztem meg **Ferge Zsuzsa** szociológustól, a legjelesebb hazai szegénységkutatótól.

– A tudomány részéről is elhangzik időként – a politika is ezt kéri tőlünk –, hogy most már mondjuk meg pontosan és tudományosan, de nem lehet tudományosan meghatározni, hogy pontosan mi a szegénység és pontosan hányan vannak a szegény emberek. Amikor az ember szegény, akkor elég pontosan tudja, hogy ő szegény, mert hogy ez mindenfelét jelent. Ez jelenti azt is, hogy nem tudja kifizetni a gázszámlát és jelenti azt is, hogy a gyerekek nem tud karácsonyi ajándékot venni vagy csak nagyon szegényeset. Jelenti azt is, hogy nem tudja kiváltani a gyógyszert, de jelent szorongást is mindenféle jövőtől. Hiányt is jelent, szorongást is jelent tehát. Rossz lakást is jelent, jövőtlenséget is jelent. Nagyon sok mindent jelent. A legegyszerűbben persze úgy lehet megfogni, hogy azt mondjuk: kevés a pénz, de ennél több is a szegénység, megkevesebb is.

– *Vajon, amikor megállapítják a létminimumot, akkor az elégséges mérőszám-e? Joggal mondhatják, hogy csak az az alatti jövedelmű emberek a szegények?*

– Megint iszonyatosan vitatott kérdés! Nagyon sokféle létminimumot lehet ugyanis számolni attól függően, hogy egy társadalom

mennyire gazdag vagy szegény, és hogy mit gondolunk arról, hogy az embereknek csak túlélniük kell, vagy méltósággal is kell élniük. Eppen hogy csak meg kell élniük, vagy a társadalom tagjainak is kell lenniük? Hogy egy példát mondjak: televízió nélkül remekül lehet élni, de ha egy társadalomban mindenkinek van televíziója, és egy gyereknek nincs (és olyan a lakás, hogy nem is lehet benne és nincs pénz rá) a gyerekek viszont mind ugyanarról a filmről beszélnek, és ő nem tud hozzászólni, akkor televízió nélkül szegénynek érezheti magát. Akkor is, ha jól lehet, igazából ez nem tartozik az elemi szükségletek közé.

– *Azt kérném, hogy nagyjából foglalja össze, hogy a mai Magyarországon hogy áll ez a kérdés! Voltunk már „hárommillió koldus országa”, „szegények országa”. Ma hogyan lehetne napjainkat ahhoz a korszakhoz viszonyítani?*

– Sokan azt mondják, hogy ma is hárommillió a szegény. Bizonyos értelemben igaz, hogy három-négymillió, sőt akár ötmillió is lehet azoknak a száma, akik az utolsó években sok mindent vesztek, lecsúsztak, lefelé csúsztak, szegényedőben vannak. Én azt hiszem, hogy az a mélyszegénység, ami a

háború előtti Magyarországot jellemezte, az tömegesen ma szerencsénkre még nincsen itt. Jó néhány csoportot, jó néhány családot azonban már elért. Ennek nagyon sok oka van. Egyrészt szó van arról, hogy milyen mély a szegénység. Most a nagyon mély szegénység azt jelenti, hogy nincs cipő és nincs ruha és nics fűtés, talán egyszer egy héten van valami nagyon rossz húsféle – de esetleg az sincs –, nincs orvos és nincs gyógyszer se, és tulajdonképpen semmiféle segély megszerzésére sincs lehetőség. Ez nagyon hosszú időn át tartó éhezést jelenthet, igazi éhséget. Most minden gond ellenére (és annak ellenére is, hogy folyamatosan vágják nyírják a különböző ellátórendszereket) az egészségügyi ellátás azért még működik, sokszor nem lehet ugyan a gyógyszert kiváltani, de azért van orvos, el lehet menni az orvoshoz. A segélyezés nagyon rossz, de azért amikor igen nagy a szükség valami segélyre mégis van mód. Ezenkívül azért az embereknek valamennyi tartalékuk valahogy felgyűlt, és ebből egy picit még mindig lehet élni. Erről a bizonyos „mélyszegénységről” tehát, ami elsősorban a mezőgazdasági cselédségre volt jellemző, egyelőre én még nem beszélnék. Ugyanakkor kérdés az,

hogy önmagunkhoz képest hogy állunk. Önmagunkhoz képest azt hiszem, hogy nem állunk jól, a tendenciák nagyon nem jók, az emberek reménytelenek, az emberek elfáradtak. A reménytelenség itt az, ami borzasztóan rossz, mert ha nem lesz munka és nem lesz kereset, akkor nagyon nehéz lesz kibírni mindazt, ami még hátravan.

– *Kérem, hogy értékelje külön a magyarországi cigányok helyzetét! Hogyan látja ezen rétegen belül a szegénységet és a szegénység körein belül ezt a társadalmi réteget?*

– Valamennyien tudjuk – és hadd mondjam szomorúan: nem titok –, hogy a cigányság a szegénység vonatkozásában az egyik legveszélyeztetettebb népcsoport. Pontos számok nincsenek, de úgy tűnik, hogy a roma népességnek körülbelül nyolcvan százaléka munkanélküli, és ha van is munkanélküli segély (ami egyre kevésbé van), az rettenetesen kevés. Amikor aztán már nincs munkanélküli segély, akkor vagy semmi nincs, vagy a feketemunka marad. Na, most az a szörnyű, hogy csak a feketemunka segít ahhoz, hogy ne haljanak éhen a családok. Ugyanakkor ez egy olyanfajta védtelen munka, hogyha felborul mondjuk az IFA, ami munká-

ba viszi az embert, ha bármiféle baleset éri munka közben, semmiféle védelem, semmiféle jog, semmiféle biztosítás nincs. Akkor tehetik ki az embert, amikor csak akarják: jog nincs, semmi sem perelhető. Ha nem fizetik ki a nap végén, akkor se tud semmit tenni, tehát a fekete munka egy olyanfajta kiszolgáltatottságot jelent, ami mindenkinek rossz. Ezért mondom: ha meg kell élni, akkor az ember persze, hogy fekete munkát végez, csak az a szörnyű, hogy ez mindössze rövidtávon jelenthet valamiféle megoldást, távlatilag semmiképpen sem. Ezt a fajta kiszolgáltatottságot nem lehet hosszú távon méltósággal és emberi érzésekkel, emberi jogok tudatában elviselni. Mondom, az éhenhalás ellen jó, de egyébként a gazdaságnak is rossz és az embereknek is rossz.

– *Van-e valami remény, lehet-e látni valamilyen reménységet az 1997-es évre, vagy még sokáig kell várniuk a változásokra?*

– Nem tudom. Egyesek bizakodóak, hogy csak elindul végre a gazdaság. Én nem látom a politika oldaláról azt a fajta gondolkodást, hogy megpróbálnának valami jövőt elképzelni ennek az országnak. Azt mindannyian tudjuk, hogy amikor ragyogó jövőt képzeltek el és festettek le a politikusok, abból mindig katasztrófa lett. Nem is arra gondolok, hogy most itt legyen valami csillogó szivárványos jövőkép, de az, hogy senkinek fogalma se legyen arról, hogy merrefelé akar ez az ország haladni, hogy milyen fajta társadalmat szeretnénk magunknak mi polgárok, és hogy erről semmiféle együttgondolkodás ne legyen a társadalom és a politikusok között, én azt gondolom, hogy ez iszonyú rossz. Itt van példaként a nyugdíjrendszer, ahol valamit keresztül akarnak erőltetni, amiről nagyon sokan azt gondoljuk, hogy csak egy kicsi kisebbségnek jó, egy nagy többségnek rossz, de mindenféle érdekek léptek működésbe, hogy ez a magánnyugdíj rendszer valósuljon

meg. Ez az, amiről azt mondom, hogy nincs együttgondolkodás és nincs jövőkép. Nincs végiggondolva, hogy ez a fajta nyugdíjrendszer végül is azt fogja-e jelenteni, hogy legalább az emberek fele gyakorlatilag alig fog nyugdíjat kapni. Erre már megvan az előkép, mivel Dél-Amerikában egyes helyeken javában működnek ezek a rendszerek, és tudjuk, hogy miként lehet belőlük kimaradni, és tudjuk, hogy ebből jó esetben nagyon magas, rossz esetben nagyon alacsony nyugdíjat lehet kapni. Most ebben sincs közbeszéd, párbeszéd, együttgondolkodás, valamiféle figyelembe vétele annak, hogy milyen fajta társadalomban szeretnénk élni.

* * *

Az 1997 januárjában készült interjú előtt és után **Ferge Zsuzsával** számos tanácskozáson találkoztam, ahol mindig következetes elszántsággal képviselte a szegénység igazát, emelte fel szavát a legelesettebbek érdekében. Úgy gondolom, hogy a róla alkotott képhez feltétlenül hozzátartozik, hogy kormányoktól függetlenül kérte, sürgette, erőltette a tudatos fellépést, bírálta a politika érzéketlenségét. A probléma mélyülésének és bírálata keményedésének igazolásául álljon itt a professzorasszony egy beszéde, amit 2000 májusában egy szegénységellenes tömegtüntetésen kaptam Budapesten mikrofonvégre, s aminek „egyoldalú” rádióbeli közreadásáért – egy feljelentés nyomán – az ORTT szükségesnek látta, hogy írásbeli fegyelmi elmarasztalásban részesítsen. Májusig büszke vagyok azonban rá, hogy a közszolgálati rádióban mégis elhangozhatott, s egyedül éppen a Cigányfélék ez a segélykiáltás. Hasznos, fontos, szükséges és elengedhetetlen volt az ország lakossága elé tárnom az ott elhangzottakat. A helyzetet ismerve most is közzéteszem.

– Tisztelt egybegyűltek, kedves barátaim! Én is meg-

kérdeztem, önök is megkérdezzük: miért vagyok itt? Soha még tüntetésen nem beszéltem – úgy gondoltam, nem ez a dolgom. Miért gondolom, hogy most mégis dolgozom? Azért mert rosszul érzem magam ott, ahol sérül a társadalmi igazságosság, és itt most túl sokak igazsága sérült. A magyar kormányzat elfelejtette, mit jelent az igazság, vagy úgy értelmezi, hogy mindenki igazságából kevesek igazsága lesz. Igazságtalan, hogy a középosztály kormánya sokakat már nem tekint érdemesnek arra, hogy vállalja a sorsukat. Az egyik vezető minisztertől idézek: „Mára világossá vált, hogy az államnak nem feladata tétlenek társadalmának segítése.” A tétlenek, az a másfélmillió, aki valamilyen módon kikerült a munkából. Idézek a kormányfőtől: „Ez a kormány elsősorban a gyermekes családok kormánya, pontosabban, csak azoké a gyermekes családoké, amelyek dolgoznak. És ez szűkebb kör, mintha csak azt mondanánk, hogy minden gyermekes családdal törődünk.” Valóban szűkebb, legalább félmillió gyerekekkel és az ő családjaikkal, az ő szüleikkel! Nekik nincs kormányuk. Azért vagyok itt, mert ez a kormány a gyerekek közt is megkülönböztet. Mindennap azt halljuk, hogy katasztrófális a nemzetfogyás, hogy több gyerek kell. De kinek a gyereke kell? Az adókedvezmény azokat kívánja ösztönözni, akiknek tulajdonképpen van miből eltartani gyereket. De nem az a baj, hogy oda ad, ahol van, hanem az a baj, hogy oda keveset ad, rosszul ad, szűken ad, megalázóan ad, ahol nincs. Tulajdonképpen, amikor hangos a panasz, hogy kevés a gyerek, elfelejtkezünk arról, hogy minden évben harmincezer gyerek születik, roma és nem roma, fehér és színes. Aki úgy jön a világra, hogy nincs esélye arra, hogy jóllakjon, ha éhes, nincs esélye, hogy szép gyerekkora legyen, nincs esélye, hogy olyan iskolát végezzen, amiből tisztas kenyérkeresete

lesz! Esélye sincs, hogy jogkövető és jogkövetelő állampolgár legyen. Nincs esélye, hogy önmagát megbecsülje, és őt mások is megbecsüljék. Azért vagyok itt, mert túl sokan vannak a rendszerváltás vesztesei, akikről most már sok szó volt. Én csak azt akarom elmondani, hogy nem lehet elviselni, amikor egy család arról beszél – amikor megkapják a papírt –, hogy el kell menniük a lakásból. Józanul és nyugodtan beszélnek arról, hogy a legkisebb gyerek a nagymamához megy, a másikat a nagynéni fogadja be, az apa pedig az utcára megy. Nem zúgolódnak, elfogadják, mintha mindez még az ép ész világába tartozna, pedig már nem tartozik oda. Amikor a szociális munkás leírja, hogyan találkoztak számtalan hajléktalan, földönfutó családdal – betegségbe, munkátlanságba belefáradt, az életet értelmetlennek és eldobnivalónak érző emberrel –, akkor azt mondom, nem lehet belenyugodni abba, hogy sokak élete értelmetlenné váljon. A negyedik világ mozgalma azt mondja: valahányszor férfiakat és nőket arra ítélnék, hogy súlyos szegénységben éljenek, emberi jogok sérülnek, hogy a jogsértést nem lehet eltűníteni. Brüsszel, a bölcsök tanácsa azt mondja: Európát nem lehet munkanélküliségre és társadalmi kirekesztésre építeni. Európa vagy mindenki Európája lesz, vagy nem lesz belőle semmi! Azért vagyok itt, mert a kirekesztés türelmetlenséget szül, a türelmetlenség pedig gyűlöletet. Gyenge ez a demokrácia, hogy ennyit elviseljen. Azért vagyok itt, mert féltjük a gyerekeinket, félünk a türelmetlenségtől és a gyűlölettől, mert féltjük a jogokat, féltjük a jogállamiságot, féltjük a demokráciát. Köszönöm, hogy mindezt elmondhattam.

(Cigányfélék,
1997. január 3.,
2000. május 26.)

Részlet: Varga Ilona
Hanglenyomatok című
interjú kötetéből

Hegedűs Sándor

Szász Miklós

CIGÁNYOK

A karácsonyra készülődő magyar könyvpiac egy igazán gyönyörű kiállítású könyvvel örvendeztetette meg a cigányság iránt érdeklődést mutató olvasókat. **Szász Miklós György** *Cigányok* című könyve több egyszerű ismeretterjesztő kötetnél. Nemcsak formátumával idézi fel a képzőművészeti- és fényképalbumokat, hanem tartalmával és kivitelezésével is. A Helikon, a legrangosabb magyar könyvkiadók egyike, ezúttal sem adta alább a megszokott minőséget. Nem hiszem, hogy megszűnjen az igazságtól, amikor kijelentem: ilyen szép, igényes küllemű kiadványt Magyarországon még soha nem jelentettek meg a romákról. A föliázott keményítáblás, védőborítás, textilkönyvjelzős, a könyvkiadás aranykorát idéző mintás előzékkel ellátott albumban száznál is több egész oldalas – sőt néhány kétoldalas – káprázatos felvétel teszi látványelménnyé is az olvasást.

Hosszan elnézhető fénykép valamennyi. Egyrészt a Néprajzi Múzeum fotótárából származó, több kiadványból visszaköszönő, ám a nagy méret, s a nyomtatási minőség révén most alaposabban tanulmányozható fotók állnak a

szinte A/4-es oldalakon. Ezek elkészítésénél a saját koruk egzotikum-igényét kielégítő képzőművészek, beállítottságot sem mellőző – időnként kendőzetlen – ravaszágával is szembesülhetünk. Mégsem fér kétség hozzá, hogy minden beavatkozás ellenére ezek is tényképek. A másságot, a nyomort idézik meg. A szerző azonban itt is tudatosan válogatott. A kötelező penzumon túl, elsősorban azokat „csemegézte” ki, amelyeken átsüt, hogy ami a kivülálló számára sivárság, megélhetetlennek tűnő helyzet, az a megörökítettek számára napi életvalóság, amiben – a körülmények ellenére is – megtalálják a maguk örömét. Elviselhetővé, túlélhetővé ugyanis csakis ez teheti a fojtogató nyomort, a kirekesztettséget. A fájó pucérságok és sátoros képek mellett, az önfeledten játszó roma gyerekeknek, az öntudatosan mosolygó borzas fejű favágóknak, a fotográfus kedvéért a legszebb városi ruhájukba öltözött cigány lányoknak, az ünnepi ruhában feszítő kézműveseknek is jut hely. A friss felvételek azonban ennél is messzebb mennek. Az azonosság, a rácsodálkozás élményét adják. Az anyaság örömét, a gyerekek szeretetét, a zene, a tánc, a mélyen átélt vallásos hit felszabadító erejét, a lehetetlen körülmények közepette is működő otthonteremtő erőt, a fiatal, de a ráncuk között is rokonszenves arcok üzeneteit hozzák. Nem a rongyosságról, az értékességről, a szépségről szól szinte mindegyik. A sok alkotó közül csak néhányat kiemelve: Korniss Péter, Zalka Imre, Vermes Zoltán, Jakab Magda s maga a szerző jegyzi a legtöbb felvételt.

Nagyszerű a könyvborítón szereplő fotó is. Telitalálat! Sejtelmes, némileg erotikus töltésű, gyönyörűen komponált kép (elsőre egy spanyol flamenco-táncosnó portréja). Nem annyira az arccal, inkább az árnyak és a fények játékaival vezeti magára a szemeket. E kettősség a vidám kézmozdulat és a félárnyék-takarta arc minden vidámságot nélkülöző, inkább fájdalmas tekintet ellentétében is meg-

mutatkozik. Kitűnő választás! Belesűrűsödik minden. Mintegy jelképpé nemesedik a szándék, amely a mögötte következő könyvlapokon is átragyog. Megmutatni annak a népnek múltját és jelenét, amely az évszázadok üldöztetése és bánatai közt is megőrizte gyermeki lelkületét, örömét, de az élhetőbbé lett körülmények között is őrzi bánatát. Batyujában, echós szekere, lakókocsija poggyászaik közt hordja azt, közvetlenül a máig élő és máig ártó előítéletek s hátrányos megkülönböztetések terhei között. (A képen egyébként, mint utóbb kiderül Veruska, egy huszonegy éves montenegrói lány táncol a Római Divathét műsorában. A lány – írják a szerkesztők – egy csapat cigány szabóval dolgozik Rómában. Azt már csak én teszem hozzá, hogy az olasz hatóságok – a kollektív bűnösség elvén – alapuló, a Róma körül tanyázó bevándorló cigányokkal szembeni erőszakos minapi fellépései, merőben új dimenzióval is alátámasztják a kép kettősségét.)

Szász Miklós György (1958-) József Attila-díjas író vélhetően már a szülői házból magával hozta a kisebbségek iránti érzékenységet és érdeklődést, az őket sújtó hátrányok csökkentése, oldása iránti elkötelezettséget. Annak a Kossuth-díjas Szász Györgynek a fia ugyanis, aki az „Egy előítélet nyomában” című nagyhatalmú történelmi esszéjében a hazai antiszemitizmus gyökereit, hagyományait, a zsidó beilleszkedést, beolvadási törekvéseket, kiirtási kísérleteket, s a fennmaradás stratégiáit elemezte. (Az erdélyi kisebbségi sorban élő székelység-magyarság sorskérdései is éppúgy foglalkoztatták, mint a magyar nemzetjuttat zavarai.)

Úgy tűnik, hogy fiát is ez a kérdéskör feszíti, eddigi fő művei ugyanis erről tanúskodnak. A „Jaj, hol a múltunk?” a Trianon-jelenségről, a magyarság egyharmadának kisebbségi sorba kerüléséről; az „Írd fel házad kapujára!” a zsidó vallásról és művészetről; az „Erdély csodái” a határainkon túl élő legnagyobb magyar kisebbség életéről, mindennapjairól szól. Ezek mellett egyébként számos kisregény, regény és fotóalbum-szöveg fűződik nevéhez. E mostani könyve a tizenhatodik a sorban (a korábbi könyvek idegen nyelvű változatait nem beszámítva).

A könyv alcíme is beszédes: „Európa indiánjai”. A magyarázat ott van mindenki legbelül. Lelkének azt az indiánképet hívja elő, amelyik a legerősebb benne. Lesz, aki a rezervátumokba kényszerített indiánok, lesz aki az utolsó mohikán, lesz aki a Winettou, Incsu Csunna és Bórharsnya eszményivé koptatott, romantikus tisztaságú alakját, de olyan is, aki a cinikus jenki jelmondatot, eszmét: a

„Csak a halott indián a jó indián” szellemiségét meríti fel lelke mélyéről.

Ez a könyv mindegyikükben marandó változásokat indíthat, erősíthet fel. Mindkét irányban illúziókat rombol. A romantika talajáról és gyűlölet határvidékéről egyaránt a valóság felé igyekszik – történelmi, földrajzi és kulturális értelemben is – bejárhatóvá tenni a terepet.

Kezdi azon, hogy becsületesen felveti az összes alapdilemmát, amellyel sajnos ritka kivételnek számít az e tárgyban született eddigi népszerű kiadványok között. Létezik-e egyáltalán cigány nemzet, cigány egyformaság? Életforma-e a cigányság? Van-e egységes cigány kultúra? Mennyire meghatározó az eltérő nyelvi környezet, az ország és a felvett vallás az életmódra, népszokásra, s mennyiben meghatározó a történelmi múlt, a közös származás és szenvedéstörténet? Száraz Miklós György kiemelkedő magabiztossággal kezeli a számba jöhető forrásokat, s azzal is megörvendezteti a hasonló művekben járatos olvasót, hogy ismeri és él a forráskritika eszközével. Többnyire kiválóan rostálja át az egymásnak ellentmondó tételeket, s könyvébe – néhány kivételtől eltekintve – csak azokat a tévedéseket, hamis állításokat engedi át, amelyek rövidebb-hosszabb időre meghatározó történelem-, illetve tudománytörténet-formálók voltak. (Ezeknél kötelességszerűen jelzi az álságukat, s közli cáfolatukat.) A ma bevett álláspontokkal szemben megfogalmazott kétségeket sem hallgatja el, de nem hagyja, hogy az egyenrangúság látszatába keveredjenek a tudomány által igazolt tézisek rovására.

A könyv szerkezete és felépítése javarészt jól átgondolt. Előbb a cigányság nyelvét, nyelveit veszi górcső alá. A feltételezett hajdani egységes cigány nyelv, az ősnyelv irányából indul el a felfedező túra. Becsületes tūravezetőhöz illően a szerző itt is kiteszi a maga kérdőjelét (Mi van, ha eleve több ősnyelv volt?). Később kitetszik, *Williams* állításával ért egyet, aki szerint egy cigány ember nyelvé (és szókészletén) hűen leképeződik ősei vándorlásainak útvonala. A fejezetben szó esik a romák, szintók, kálók, a helebik és bosák, a navarok, kurbatok és gadzsarok nyelvéről. A romani, a lomavren és a domari nyelvi dialektusról. Megismerhetjük az európai cigányok csoportjait, az arjléket, csuhnókat, kaulikat és horahánókat, valamint a felhorgadó rendszerezési gondokat is. A legelfogadottabb csoportosítás szerint a legfőbb európai cigány dialektusok: a balkáni, a vlah (oláh), a kárpáti, az orosz-lengyel, az ukrán, a szintó, a finn, a káló és a brit cigány nyelvváltozat. A szerző alaposságára jellemző, hogy figyelméből még az olyan néptörödékek nyelvére is futja, mint a vízi nomád indonéziai bajo cigányoké. A magyarországi cigányok nyelveit a többiekénél kissé

részletesebben vizsgálja. Külön alfejezet foglalkozik a kárpáti cigány, de az önmagában tizenhárom dialektusra osztható oláh-cigány nyelvvel is, amelynek csak egyik nyelvjárása a sokak által beszélt lovára, vagy népszerűbb nevén a lovári. Külön esik szó a gurvári és cerhári nyelvváltozatról is. A romungrókról és a beásokról is esnek bekezdések. Utóbbiak, mint „Román cigányok, avagy beások” szerepelnek a könyvben. Itt fedezem fel egyébként az első maszatolást. „Számos kutató szerint nem is cigányok, hanem elcigányosodott románok” – olvasható itt. A „számos kutatóból” azonban egyetlen egy név szerinti említése se történik meg, az esetleges ellenérvek itt fájón elmaradnak. Egy ilyen komoly identitásromboló tézist már csak ezért sem lett volna szabad tisztességes körüljárás nélkül közreadni, mert a fejezetet záró számsorok ezt feltétlenül indokolták tennék. *Kemény István* 1995-ös cigányvizsgálata szerint ugyanis – mint e hely is közlik – a hazai cigányok körében „1995-re a magyar anyanyelvűség aránya 90%-ra emelkedett, a cigány viszont visszaesett 4,5%-ra, a román, beás anyanyelvűség is csökkent kb. 5,5%-ra”. Azaz az utolsó mért adat szerint (a 2001-es népszámlálás bár külön mérte, de azóta is titokban tartja a két nyelv viszonyát) 1995-ben a beás anyanyelvűek alkották a legnépesebb nem magyar nyelvű cigány csoportot.

A következő fejezet a vándorlás útvonalt, útvonalaival veszi sorra. Az Indiától Perzsiáig s Bizáncon át Európába vezető utat. Az európai nagy cigány vándorlás (a magyar párhuzamot segítségül hívva: cigány kalandozásokként) külön fejezetet kapott. A 15–16. század városi krónikái híven megőrizték az egyes cigány csapatok megérkezésének és továbbindulásának dátumait, de a fogadtatásban, a viselkedésben és a megítélésben bekövetkező változásokat is. Kezdve az együttérzéstől, végezve az üldöztetésen. Ez utóbbi teljesen logikusan vezet át a következő fejezetbe, amely az előítéletek természetrajzát, s a cigányokkal kapcsolatosak kialakulását, továbbélését mutatja be. Közben helyet ad az általánossá váló „bűnös nép” megítélésével szembeni érveknek is (*Orsós Jakab*ot idézi). Alighanem ez a fejezet rész is megérdemelt volna több megszólalót és nézetütközést. (Egy lovári cigány számára elképzelhetetlennek tartom, hogy ne lenne jobb esetben némileg, rosszabb esetben mélyen sértő a beás megszólaló megközelítése. Bizony, erre az érzékenységre is tekintettel kellett volna lenni.)

„A rabszolgaság földjén” című fejezetből a román fejedelemségekben: Havasalföldön és Moldvában rekedt, a 19. századig sajátos rabszolgaságban tartott cigányok sorsát ismerhetjük meg, amelyet a magyarországi cigány történelem

ismertetése követ. Önálló fejezet jut a spanyolországi cigányoknak is. Ebből újabb – jogos – hiányérzet kerekedhet: vajon a francia, az olasz és a mai balkáni cigányság miért marad fejezet nélkül?

„A nemes vadember” című kötet rész a szépirodalom cigányábrázolásába enged bepillantást a 18. század derekától a 20. századig. Az egyes írók és művek példáján a könyv, a valóság és a valóságtól elrugaszkodás mellett, a máig ismerősként ránk köszönő romantikus cigányszemlélet alapsémáit is megmutatja (pontosabban – a terjedelmi korlátok okán – csak felvillantja) Száraz Miklós György, hogy azután a „Modern idők” fejezetében tovább árnyalhassa. Ez utóbbi részben a ciganológia (azaz a cigánykutatás) alapjairól, a legutóbbit megelőző századforduló környékén kiszélesedő, a cigányok és a többségi nemzetek közötti egyre áthidalhatatlanabb társadalmi szakadékról, valamint az emiatt elindult második nagy cigány vándorlásról tájékozódhatunk.

A II. világháború alatti cigányirtás fejezetcíme (Porrajmos) arra példa, hogy mit sem ér a legelesebb hazai nyelvművelők és műfordítók kiáltványa, mely szerint a szó ezen alakja nem az elemesztést, hanem a nemi kitarulkozást jelenti, ezért kerülendő. A kötetben többször idézett *Choli Daróczy József* néhány éve – az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ roma nyelvi kabinetjének munkatársaival együtt tiltakozott a kifejezés használata ellen, úgy látta, mindhiába. A roma holokauszt-történet a cigányok talán legjobban dokumentált – bár teljességben még mindig fel nem tárt, s főleg nem tudatosított – történelmi eseménye. A közölt zanza a kötet végi gazdag irodalomjegyzék segítségével további ismeretekkel bővíthető.

Fontos fejezet foglalkozik a könyvben a szocializmus éveinek cigánypolitikájával, az asszimiláció és integráció kérdéseivel. A kötetet a három – önállóan is nagy terjedelmű – életmódról szóló, valamint a muzsikás cigányok életét ismertető fejezetek zárják.

A Romanesztán cím mögött közzétett, a szerzői bevezetőhöz hasonlóan főként lírai befejező gondolatok messze túlmutatnak egy szokásos összefoglaláson. Utolsó mondatként *Tony Gatlif* szavai teszik lezárhatatlanná a könyv által elindított gondolkodás folyamatát. Szerinte ugyanis a 21. század a cigányság százada lesz.

Már csak ezért is érdemes alaposan megismerkedni a cigánysággal. Akár ezzel a könyvvel is kezdhető (a forrás- és ajánlott irodalomjegyzékben szereplő százhusz kötettel pedig folytatható) az alapos megismerés.

* * *

A könyv valamennyi jelentősebb könyvesboltban elérhető.

Nem hagyta magát kiütni

Váradi Gábor útja az árvaháztól az egyetemig

„Kaptam pofonokat – melyikünk nem kap? Nem is az a kérdés, hogy kaptam-e, hanem hogy felállok-e utána, vagy lent maradok a padlón” – mondja Váradi Gábor. A harminchárom éves fiatalember az Országos Cigány Önkormányzat miskolci irodáját vezeti, másodállásban pedig ökölvívóedzéseket tart. Családja rendezett. Mindez önmagában is tiszteletreméltó, ám ha hozzátesszük, hogy Váradi Gábor cigánynak született, állami gondozottként nőtt fel, ráadásul az ország egyik legszegényebb megyéjében tudott kitörni halmozottan hátrányos helyzetből – az eredmény példaértékűvé válik.

„1974-ben születtem, másfél éves koromban állami gondozásba kerültem. Onnan nevelőszülőkhöz adtak tovább egy velem egykorú fiúval, **Gallyas Zolival**. Olyanok voltunk, mint két testvér. Nyolcéves korunkig összesen három családnál éltünk Encsen, azután 1982-ben együtt kerültünk a Miskolci Gyermekvárosba is” – eleveníti fel a kezdeteket Gábor az önkormányzat irodájában.

A Miskolci Gyermekváros egy többhektáros parkban fekvő nevelőintézet. Amikor Gábor bekerült, mintegy harminc lakó számára jelentette az otthont, és próbálta pótolni a családot.

„Emlékszem, az első két hetet szinte végigsírták, annyira idegen volt számukra minden” – meséli Gáborék érkezéséről huszonöt év távlatából **Kundrák Klára**, akkori tanáruk, az intézet jelenlegi igazgatója.

Gábort azonban nemcsak az idegen környezet, hanem diszlexiája is hátráltatta: annyira le volt maradva olvasásból és írásból, hogy másodikban kénytelenek voltak megbuktatni. A kislát azonban nem hagyta ennyiben, Kundrák Klára szerint már ekkor látszott a bizonyítási vágy, ami mo-

torként kezdett dolgozni benne. A nyolcadik osztályt 4,4-es átlaggal végezte.

Tízéves korában kezdett el boksolni a miskolci Kinizsi Klubban. Eleinte az jelentette a legnagyobb vonzerőt, hogy az edzéseken külsős, vagyis nem állami gondozott gyerekekkel is találkozhatott, rajtuk

keresztül kapcsolódhatott a normális élethez.

„Meg kell említenem **Haris Laci** bácsi nevét, aki nem csupán kitűnő edző, de kitűnő pedagógus is volt: évente többször – például karácsonykor – kivitt magukhoz, és olyankor néhány napot én is családban tölthettem, közelről láthattam, hogyan működik egy igazi család, hogyan segítik, szeretik egymást” – mondja Gábor. Egykori edzője egyik legnagyobb ajándékának azt tartja, hogy képes volt elhittetni vele: „Meg tudod csinálni!”

Saját szüleit csak tizen-négy éves korában a nővére által ismerte meg. „Ő hozta el az egyik edzésre az édesanyámat. Nagyon furcsa érzés volt, hogy ki az az idegen hölgy. Megismertünk, később ki is mentem hozzájuk, de nem tudtam mit kezdeni a helyzettel. Igazából csak egy népes embercsoportnak láttam azokat, akikről azt

mondták, ők az én családom.”

Gábor 1995-ben költözött ki a Gyermekvárosból, néhány tízezer forint egyszeri állami támogatással a zsebében és karosszérialkatos szakmával a kezében.

Mivel úgy érezte, utóbbihoz nem eléggé tehetséges, ismerősök segítségével elszerződött portásnak a Karas Teréz lánykollégiumba. „Nem volt egyszerű: egy huszonkét éves kissrác, ráadásul cigány, bekerül egy középiskolai lánykollégiumba. Nem tudtam, hogyan fognak viszonyulni hozzám.”

A fogadtatás a vártnál is kedvezőbb volt: amikor például kiderült, hogy Gábornak nem nagyon van hol aludnia, az igazgatónő felajánlott számára egy tizedik emeleti üres szobát, ahol a fiatalember közel nyolc éven keresztül ingyen lakhatott. „Ráadásul házon belül az étkezőm is meg volt oldva” – emlékszik vissza kollégiumi mentoraira Gábor, aki a munka mellett újabb fába vágta a fejszéjét: elhatározta, hogy leérettsegizik. A közbejövő katonai szolgálat és az iskolaváltások miatt az eredeti három év ugyan megduplázódott, de 2000-ben végül megszerezte az érettségi bizonyítványt.

„Alsó tagozatos korában biztos voltam benne, hogy minimum szakmunkásvizsgát fog tenni, néhány évvel később azonban már tudtam, hogy az érettségit is megszerzi” – eleveníti fel Gábor képességeivel kapcsolatos korabeli benyomásait Kundrák Klára. Az egykori nevelőtanár arra az esetre is emlékszik, amikor a kilencéves Gábor kijelen-

tette: minden tankönyvet szóról szóra meg akar tanulni.

Váradi Gábor ma a Miskolci Egyetem harmadéves, szociológia szakos hallgatója. Főállásban az Országos Cigány Önkormányzat miskolci irodáját vezeti, emellett esténként két ökölvívóedzést tart a városi bokszklubban. Utóbbi tevékenységéről azt mondja: gyermekkori álma volt, hogy testnevelő tanár lehessen, s ha nem is pont ez, de valami nagyon hasonló sikerült az edzőséggel.

Az önkormányzati munka jórészt lakossági fórumok, szülői értekezletek szervezéséből, családlátogatásból, információáramoltatásból és a városvezetéssel való kapcsolattartásból áll.

A gyönyörűen felújított Miskolc belvárosától autóval alig öt percre található a Szondi-telep. Rogyadozó házak, méretes gaz, kóbor kutyák, tapintható szegénység. Roma gettó. Gábor egy hivatali értesítőt kézbesít az egyik családnak, majd beszédbe elegyedik néhány férfiemberrel.

„Ezt ne fotózzátok, nem akarok bajt” – mondja egy negyven év körüli roma férfi, aki egy félig összedőlt ház romjai közül téglát válogat. Húsz forintért tudja eladni darabját, persze csak akkor, ha simára pucolta. „Öt gyereket nevelek, a harmincezerforintos munkanélküli segélyből pedig nem lehet megélni. A feleségem kap egy kis gyest és családi pótlékot, de ha nincs munka, talán még enni se tudnánk” – összegzi helyzetét, és hangjában egyáltalán nincs indulat. Mint mondja, néhány évvel ezelőtt még jól keresett a

pulóverekből, mert Törökországban olcsón megvette, Németországban és Lengyelországban jó haszonnal eladta. „De mostanra annyira kiegyenlítődték az árak az unióban, hogy már nem éri meg.” Állást pedig nem kap.

„Egyszerűen nem közvetítenek ki. Meglátnak, és azt mondják, már betelt az állás, aztán a magyarnak a pult alatt odacsúsztatják a közvetítő cédulát” – kapcsolódik be a beszélgetésbe egy negyvenhat éves férfi.

„Ha mindig az ilyen visszasságokra hivatkozik, akkor nem lesz előrelépés. Ha a gyerekei azt látják, hogy egész nap itthon van, nem indul munkába, ők sem fogják keresni a kitörést, mert nem lesz előtük minta” – feleli Váradi, de beszélgetőpartnerei nem hagyják annyiban: „Négy bizonyítványom van, tárgoncekezelő, kerékpár- és motorszerelő, de hiába okosodok, ha egyszer nem használnak, mert nem kapok munkát” – mondja egy harmincéves, háromgyerekes fiatalember. „Mutatok négyet, most meg ötöt, melyik a több? – érvel Váradi. Ha nem tudsz elhelyezkedni négy vizsgával, tanulj meg egy ötödik szakmát, olyat, amire nagyobb a kereslet.” „Dolgoztam utcaseprőként is, együtt söpörtünk egy tanárnővel, mert őt is elbocsátották” – kontráz rá az előző hozzászóló, majd Váradinak szegezi a kérdést: „Miről beszélünk, Gábor? Miből tartsam el a családot?”

„Soha nem puhánykodom, felelősségtudatra nevelem őket – mondja Váradi Gábor, már az irodájában. – Vegyétek észre a

magukra vonatkozó információkat, a madzagokat, amit megragadva fel tudnak jönni. Mert az élet nem vállveregetésről szól, nem arról, hogy együtt sírjunk, hanem arról, hogy vagy felállsz a vert helyzetből, vagy ha nem, akkor a környezetedet is a magas szintjére húzod.”

Ugyanakkor a többségi társadalom hozzáállását is visszásnak értékeli: egyenlő esély kellene, de csak szavak szintjén történnek intézkedések. „Könnyű egy elegáns irodából, egy íróasztal mellől vagy a Parlamentből egy cigánytelep sorsáról dönteni, ha még sosem jártam ott. Mi, az OCO munkatársai viszont egymagunk nem tudunk segíteni a romáknak.”

Arra a kérdésre, hogy ezek fényében mi az OCO haszna, Váradi Gábor azt mondja: ma egészen komoly szintre ért az előítéletesség. Ha nem működne a cigány önkormányzat, még komolyabb volna. Végül arról beszélgetünk, mivel magyarázza, hogy miközben egykori állami gondozott társa mára többszörösen büntetett emberre vált, neki sikerült a kitörés.

Gábor meglepő magyarázattal szolgál: „Emlékszem, amikor Zoli egyszer kétszer elkésett a Gyermekvárosból, még neki állt feljebb, még elkezdett vitatkozni a nevelővel. Nekem talán abban volt több szerencsém, hogy megtanultam elismeri, ha nem nekem van igazam. Először nem egyszerű, de ha megtanulja az ember, adott esetben igenis jól esik kimondani, hogy ne haragudj, neked volt igazad.”

Szlazsánszky Ferenc

Nu lászá szã lúvászka áfárã

**Kálye lu Váradi Gábor dälá kászã hungyé äsz kupiji fãrdã pãrinc,
pînã lá iskolã hãl mäj márë**

„Äm kãpätãt pálmë – dá sinyë nu o kãpätãt? Nyis nu äje äj ñntribálã, kit äm kãpätãt o nu, dábã äje, kit pot o nu szã mã skol dãpã äje, o rîmj zsoz” – zîsë Váradi Gábor. Fisoru sinyë äj dã pátruzãs sã dã tri ej, ñn Miskolc äj ñn irudã pã kãré jãl gyirizsescsë sã kãré álu OCÖ äj, lãngã äztã ñnvãcã pã bãtãlã ku pumn. Siljéduj bényë äj. Äztã pînã äise sã dã urãngyãlã äj, dá mäj dákã scsijény, kit Váradi Gábor dã bãjãs o ánuszkut, ñn kászã hungyé äsz mãkãcéji fãrdã pãrinc o ánuszkut szusz, sã mäj ñn lume dã ungur há mäj szãrák lok o kriszkut szusz sã o fãkut sãvã dã ñn mágã jãl – äztã mã lá toc dã ujtãt szusz pã jãl äj.

„1974 ám ánuszkut, kînd ám foszt on ej sã o zsumãtãcsë átunse ám kirilit ñn kászã hungyé äsz kupiji misj fãrdã pãrinc. Dã ákulo lá kriszkut pãrinc mo dát áfãrã ku o kupil unã, sinyë bás átítã ej äj re kã jo, **Gallyas Zoli**. Äfelã ány foszt kã doj frácsë. Pînã ány ázsunsz lá opt ej, pînã átunse lá tri pãrinc ány foszt ñn Encs, dãpã äje ñn 1982 ány kirilit kicsis duins ñn Miskolc, ñn szãt lu kupiji” – szã gãngyescsë ñnãpoj Gábor ñn irudãj.

Szãtu lu kupiji ñn Miskolc pã márë lok o foszt. Kînd Gábor ákulo o kirilit átunse mã trizsãs dã kupij or foszt ákulo lu kãré kupij äztã o foszt ákászã sã miscsëri or foszt pãrinc.

„Äm vinyë ñn firëm, kit dã nencsë daã szãptãmîná tot or plînsz ásã szriin o foszt ákulo sigogyë” – puvãstã **Kundrák Klára**, kum o ázsunsz ákulo Gábor ku álcì, mã dã daãzãs

sã sins ej, je o foszt miscsiricáj, áku mágã je äj há mäj márë miscsiricã ákulo.

Pã Gábor nu csár loku dã sztriin, dá sã bicsisugu dã diszlexia a bãcse: ásã o rãmãsz zsoz dã umãrát sã dã szkrisz, kit ñn iskolã dã dalje o trãbujit szã bukujeszkã. Kupilãsku mágã

nu o lãszãt ñn átítã. Kundrák Mária ásã gãngyescsë, kit mã átunse szã vigye pã kupilu, kit árë dãgînd sãvã, sãvã ásã lukrá ñn jël, kã motoru. Pã iskolã ásã o szfãrsît, ku 4,4.

Kînd dã zesë dã ej äj re, átunse o kizdilit szã luvãszkã ku pumn ñn Miskolc, ñn Kinizsi Klub.

Kãnti äje o foszt há mäj bun ñntrã äztã, kã äise sã dã ñn szãt umblã kupij, sã ásã o áhuzît dã kuszt sã dã álfeld, ñn kãré jãl nu kusztã.

„Trãbujë szã zîk numilje lu **Haris Laci** sinyë nu csár bényë mã ñnvãcã pã äje, kit kum szã luvãszk ku pumn, dá sã bun miscsër o foszt: ñn án, mäj mult rîndurj mo dusz áfãrã dã ñn szãtu äztã, lá jë – sã lá krisun – átunse nyiszkej zîljë lá jë ám foszt sã ám vãzut kum kusztã ñn siljéd, kum szã ázsutã unãpãlt sã kum plásë pã unãpãlt” – zîsë Gábor. Omu äztã äje cînyë pã há mäj márë, kit o putut szã ñn kreze ku minyë: „Pot szã fãs!”

Pã pãrincij átunse o kunuszkuta kînd dã zesë sã dã pátru ej äj re, szorãszã o ázsutãt ñntrã äztã. „Je o ádusza pã mãmã pã lok hungyé bãcsem ku pálmã. Farcse sé scsu jo sãfél szîmcãlã o foszt, kit sinyë äj cîgãnkã äztã. Nyë

ány kunuszkut, sã ám mérsz lá jé áfárã, dá nu scsijem sé szã fãk. Ánu-me csár dã o máré famili-jé ám vãzut pã jé, pã sinyé áje o zîsz, kit jé âsz siljêdu ámé.”

Gábor în 1995 o mérsz áfárã dã în szátu áztã, káré lu kupij szriin âsz, ku farcsé pucîn bány sã o ávut o szãkmã, dã kár szã fãkã.

Pãntu ásã szîmce, kit áztã jãl nu scsijé bényé szã fãkã, pãntu áztã o szfãtãjit ku sinyé o kunuszkut sã jé or ázsutát szã áffjé ált lukru, ásã o mérsz în Karas Terézia kászã máré lu fecsé, hungyé fecsilje szã kulkã. „Nu o foszt bás bun, kit on fisor dã daãzã sã dã daã ej o mérsz pã áfelã lok, dãnu kã dã bãjãs âj re, hungyé fecsé umblã káré învãcã în iskulã máré. Nu scsijem sé or szfãtãji lá minyé.”

Máj bényé lor ápuát, kum jãl o gãngyit: kînd mîsciricã máré o scsut kit nu áré nyis séfel lok, hungyé ár pucse szã kulsé, átunse j-o dát o szobã în kászã áztã, hungyé fisoru o sãzut kitnu opt ej sã nu o trãbujit szã plãcsãszkã, în sinscsé o sãzut áisie. „Sã dãnu sã mînkãré ám kãpãtát áise, nyis pã áje nu m-o foszt gînd” – âj vinyé în firé lu Gábor, sinyé lãngã lukru áztã în máré ljémn o luvit bãltãgus: sz-o hutãruzît, kit o fãsé iskulã há máré. Pãntu kã o foszt kãtãnã sã pã mãy mult lok o lukrát, dã în tri ej sãszã o foszt pãkînd în 2000 o fãkuta iskulãmãré áje.

„Kînd în iskulã dã mik umblã jo ám scsut kit jãl o fãsé o iskulã dã szãkmã, dã mã pã nyiszkej ej sã áje ám scsut, kit o fãsé sã pã iskulã máré” – âj vinyé în firéj lu Kunderã Klãra

kum szã gãngyescsé în nápoj pã Gábor. Lu mîsciricã áztã, sinyé o învãcãtã pã kupilu, sã áje âj vinyé în firéj, kit Gábor kînd dã naã ej âj re átunse áje o zîsz, kit áré dãgînd szã învãcã dã-n kényvije kutotu ásã, kit o cînyé în firéj.

Gábor áku în Miskolc umblã în hãl mãy máré iskulã în trilje usztãj sã învãcã szociológia. Lukrã în irudã lu OCÖ în Miskolc, lãngã áztã szãrã pã szãrã jãl învãcã pã álc kum trãbujé szã szã bácsé ku pumn. Dã áztã áje zîsé, kit dã kupilãs mã áje o ávut dãgînd szã fijé mîscér dã testnevelõ, dãnu nu bás áje âj, dã dãje kitnu áje fãsé sã ásã.

Lukru sé áré dã în áje sztã kit szã áflã ku aminy, lu pãrînci lu kupij, merzsé lá siljéd lá kãs, sã szpunyé hirurje lu aminy sã szã áflã ku aminy máré.

Mîndru or fãkuta pã szãtul máré dã Miskolc. Dã áise ro dã áprapé âj Szondi-kumpányé. Kãs duburãc, máré dudvé, kînyé mulc, szã vegyé szãrãsije. Kumpányé dã bãjãs. Gábor âj dusé on pipãros ákulo, lu on siljéd, sã szfãtãjescsé ku nyiszkej cîgãn.

„Dã áztã szã nu fãséc formé” – zîsé on cîgãn dã pátruzãs dã ej, sinyé dã o duburãtã kászã ádunã áfãrã cîgljé. Pãntu daãzãs dã flurinc pacse szã vingyé pã cîgljé, dã numã átunse dákã o csisztijescsé mîndru. „Sins kupij nivilész k sã dã în trizãs dã ezãré flurinc sé kãpãt, kã nu lukru, nu pot szã kuszt. Cîgãnkãm kãpãtã o cãrã bány pã kupij, dã dákã nu ás áve o cãrã lukru, darã nyis szã mãnãny nu ány pucse” – ásã zîsé sã nu âj

în glãuj sudã. Kum zîsé, nu dã mult, dã în szpãtoj bényé or kusztãt, kã o lat farcsé lesznyik în Turk lumé sã o dátã pã bényé bány în Nyãmç lumé sã în Polszki lume. „Pã áku bás o formé âsz bányi în tatã lume, kit áku mã nu pacse szã katã pã escse.” Lukru mágã nu kãpãtã.

„Nu mã dã áfãrã pã lukru. Mã vegyé sã áje zîsé kã nu âj lukru, sã dãpã áje lu ungur ljé dã” – szfãtãjescsé mãy sã on bãjãs dã pátruzãs sã dã sãszã ej.

„Dákã tot pã áhãcse vorbé zîsé, átunse nu o pacse szã pásã. Dákã kupiji áje vegyé, kit tatã zî ákãszã âsz, nu szã purnyescsé în lukru, nyis jé nu or kutã, kum ár scsi szã mergã mãy înnescsé, nu vegyé kum ár trãbuji” – zîsé Vãradi, dã ku sinyé szfãtãjescsé nu lãszã în átítã: „Pãtru szãkmã ám, fãk biciklã, mîj kár, dã jãbã mã fãk dã firé, nu mã ápuãkã înniyikére” – zîsé on bãjãs dã trizãs dã ej ku tri kupij. „Ãc årãt pátru, áku mágã sins, káré âj mãy mult? – zîsé Vãradi. Dákã nu kãpic lukru ku pátru iskulã, átunse învãcã mãy unu pã sinsurje szãkmã, pã áfelã pã káré katã.” „Ãm lukrát sã áfelã, kit mãturãm uljicã ku o mîsciricã, kã sã pã je or mãnãt dã în lukru, zîsé triljilje bãjãsu, dãpã áje în trãbã pã Vãradi: „Dã sé szfãtãjiny Gãbor, dã în sé szã cîj siljêdum?”

„Nyis o dátã nu misz maljé, pã áje ljé nivilész k, kit szã scsijé sé trãbujé szã fãkã – zîsé Vãradi Gãbor kînd în irudã âs csény. – Szã vegyé dã vescsé kit hungyé séfel ázsutaré jescsé, pã escse szã scsijé szã ápuãkã sã ásã szã rãgyisã

áfãrã. Kusztu nu âj ásã bényé, dákã âj pipijész k umére, nu áje trãbujé kit szã plînzseny pã unãpãlt, áje trãbujé kî aminyi szã sztãjé szusz, sã szã fãkã sévã, kã dákã nu átunse sã pã álcî tîrijé zsosz.”

Dã dãnu sã lu ungur mescu nu cînyé dã bun: lá toc bás ásã ár trãbujé szã fijé, dã numã szfãtãjescsé dã áztã. „Usurã âj dã în irudã o dã în kászã hãl mãy máré szã zîkã sévã, dákã inkã nyis o dátã nu or umblãt pã áfelã lok. Noj mágã sinyé lukrãny în OCÖ nu pucsény szîngurã szã ázsutãny pã bãjãsi.”

Pã áje întribãlã kit átunse sé hãsznã jescsé dã în OCÖ, Vãradi Gãbor áje zîsé, kit pã áku farcsé máré âj áje, kit nu nyé ápuãkã pã noj, pã bãjãsi, álcî. Dákã nu ár fi escse, átunse mãy máré bãj ár fi. Pã szfãrsît áje ám întribãt, kit sé gãngyescsé dã áje, kit urtãkuj sinyé ku jãl sz-o nivilkidit în kászã hungyé kupij dã pãrînc âsz, jãl mult lukru o ávut ku rindéri, jãl mágã o putut szã vijé áfãrã, jãl sinyivã âj.

Gãbor dã înmirãt o zîsz: „Vinyé în firém, kit kînd Zoli kînd sã kînd sz-o kislit dã în kászã hungyé kupij fãrdã pãrînc âsz, átunse jãl áve mãy máré sudã, szã szfãgye ku mîscéri. Mijé, daré întãrã áje ám ávut nurok, kit ám învãcãt szã ápuãk, dákã jo nu ávem gyirépt. Kãnti nu âj usurã, dã dákã mã ám învãcãt, átunse ákãr sã bényé ám kãgyé szã zîk, kit jãrtãm, nu-c fijé sudã, cijé c-o foszt gyirépt.”

Szlazsãnszky Ferenc
Fordította:
Varga Ilona

Az erdélyi sátoros taxás és aranymosó fiskális cigányok a 18. században

Az összeírások alapján fő vonalakban rekonstruálhatóak a csoportszerveződés folyamatai, változásai. A különböző években készült összeírásokon belül gyakran változott az egyes kompániák sorszáma, emellett pedig a házasságkötések, a halálozások, a szökések, a csoportok közötti szétválások és összeolvadások miatt maguk a kompániák is folyamatosan átalakultak.

Az erdélyi sátoros taxás fiskális cigányok csoportszerveződésének kérdésével

kapcsolatban néhány alapvető kérdést szükséges mindjárt feltenni: csoportjaikat vajon a kincstár állította-e, vagy pedig a csoportszerveződés teljesen spontánul ment végbe, s vajdájukat maguk választották? A valóságot legjobban megközelítő állapot nem választható ilyen élesen ketté. Nyilvánvaló, hogy az igen szoros családi és közösségi kapcsolatok között élő cigány családokat nem lehetett volna felülről, a hatalom által, hosszú ideig,

akaratuk ellenére hagyományos csoportjaiktól elszakítva, teljesen más közösségbe kényszeríteni. Erre a törekvésre nem utal semmi, a hatalom a lehető legteljesebb mértékben alkalmazkodott a cigányok hagyományos csoportszerveződéséhez, megőrizve azt. A kincstár törekvése főleg a földesurakhoz vagy más területekre távozottak visszaszerzésére, és azoknak régi csoportjukba való beillesztésére irányult.

Külön figyelmet érdemel

az egyes csoportok stabilitásának mértéke azt figyelembe véve, hogy az előző összeírásban feljegyzettek közül hányan szerepelnek a következőben a ténylegesen jelenlévők és a halottak között. Ennek eredményeként 85–91%-os stabilitás mutatható ki, amely – noha egyenlőre nincs még viszonyítási alapunk, hogy más hol ez mekkora volt – elég magasnak tűnik. A legalacsonyabb stabilitást mutató 1746-os és 1752-es eredmény – 74 és 68% – nyil-

vánvaló összefüggésben van a kincstárnak a cigányok megszervezésével, irányításával kapcsolatos próbálkozásaiival. Ekkor néhány korábban nyilvántartott csoport megszűnik, s csak néhány család tűnik fel közülük továbbra is a kincstárát szolgáló sátoros taxás cigányok között. 1746-ban egy, 1749-ben két csoport szerepelt először és egyben utoljára az összeírásokban. Ebben az időszakban figyelhető meg a vajdák és helyetteseik között is nagyarányú váltás, majd 1753-tól kiegyensúlyozottá vált a helyzet. Figyelemre méltó, hogy 1776-ban a szökésből visszatértekből alakultak ki új csoportok, amelyek stabilitását nem vizsgálhattuk meg, mivel összeírásaik csak 1785-ig állnak rendelkezésünkre.

Még nem került említésre, milyen váltás következett be a csoportok számában és létszámában 1744–1785 között. Az 1744-es összeírásban 412 családfőt 19 csoportban tartottak nyilván, tehát egy csoport átlag 22 családból állt. A legkisebb csoportot 4 család alkotta, a legnagyobbat 41. 1785-ben 1455 családfőt találunk 27 csoportban, ekkor már 54 családból állt átlagban egy-egy csoport. Ekkor a legkisebb csoportot 13 család alkotta, a legnagyobbat pedig 121.

Az erdélyi sátoros taxás fiskális cigányok csoportjainak elhelyezkedésére vonatkozóan csak az 1781. és 1785. évi összeírások adnak felvilágosítást.

A csoportok élén álló vajdák kérdésében összetett kép bontakozik ki. Ennek megismeréséhez fontos adalék az az 1749. október 26-án Szebenben kelt rendelkezés, amelyet a kincstári

cigányok újonnan rendelt fővajdaként emlegetett tisztségviselőjének adtak ki, aki magyar nemes volt. A rendelkezés legfontosabb pontjai az előbb említett tisztségviselő következő kötelességeit sorolják fel:¹⁷

- a sátoros taxás cigányok nyilvántartása régi összeírásuk szerint 18 csoportban a szolgálatukban megerősített vajdák vezetése alatt,
- adójuk évenkénti összegyűjtése, és szeptember vége körül befizetése a kamarai pénztárba,
- a csoportok adott állapotának fenntartása, sőt javítása, a cigányok védelme a zaklatásokkal, kártételekkel szemben,
- a cigányok visszatartása a náluk gyakori lopásoktól, rablásoktól és egyéb kártételektől,
- a súlyosabb bűnügyek kivizsgálása, a tényvázlathoz a bizonyításokkal és a saját véleményével közös átküldése a kincstárhoz,
- fokozott figyelem a kovácsokra, rézművesekre, és főleg az ezüsttel dolgozókra – s erre a vajdák figyelmét is külön felhívni – nehogy hamis pénz verését kíséreljék meg, ha pedig ezen valakit rajtakapnak vagy gyanús, azonnal börtönbe vinni,
- a csoportjuktól távol lévők visszahozatala, az ellenszegülőkkel szemben karhatalom igénybe vételével,
- a vajdák pozíciójukban a kincstár által részben megerősítettettek, részben újonnan kinevezetettek, s a kincstár tudta nélkül nem lehet őket abból elmozdítani,
- az alkalmatlan vajdák hibáinak megírása a kincstári hivatalnak, hogy mást állíthassanak helyébe,

– hivatalát elveszti a tisztségviselő, ha az előre meghatározott adón túl bármit követel,

– az összeírásokat úgy készítse el, hogy a családok számának fogyása, növekedése áttekinthető legyen, a csökkenés okait látni lehessen,

– a tisztségviselő, a sátoros cigányok adójának összegyűjtője fáradozásáért a főpénztárból évi 40 forintot vegyen fel.

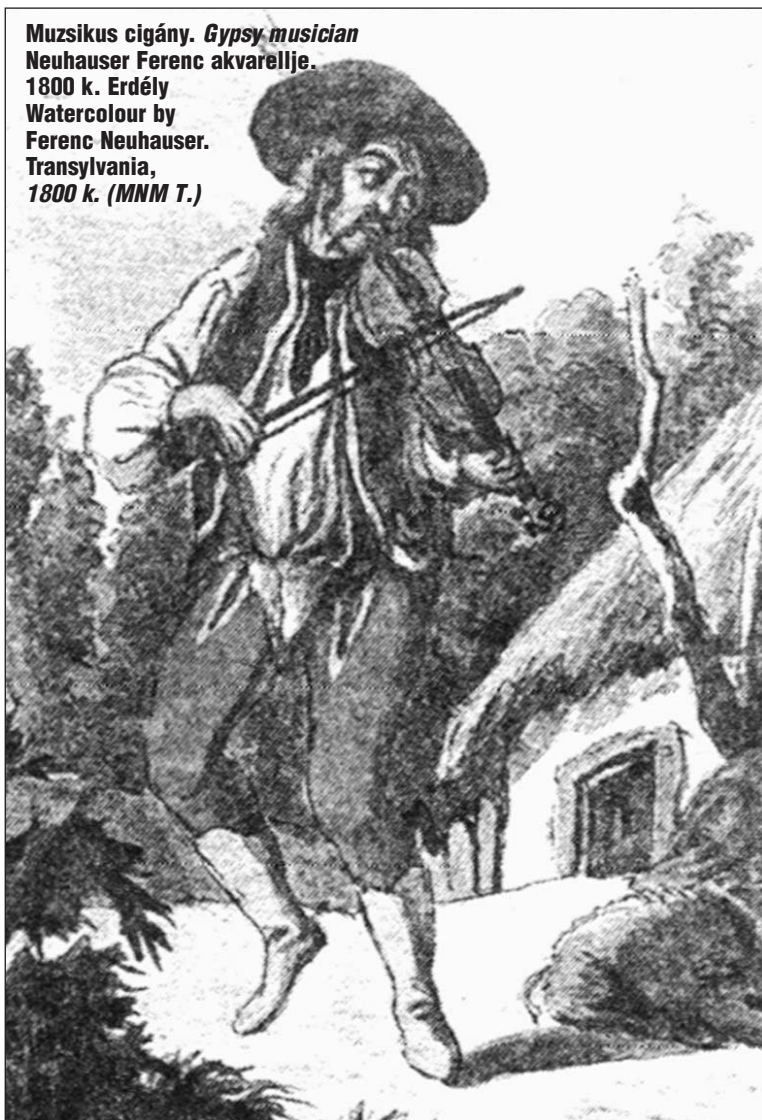
A rendelkezésből egyértelműen kiderül, hogy a kincstár nevezte ki a vajdákat, vagy erősítette meg őket pozíciójukban, tudta nélkül pedig senkinek nem volt szabad abból elmozdítani őket. De fontos megjegyezni, hogy csak olyan embert választhattak ki vajdának, akinek megfelelő tekintélye volt, emberileg alkalmas volt rá, akit a csoport, a közösség elfogadott, elismert. Ellenkező esetben, ha túlzottan szigorú volt, esetleg önkényeskedett, a csoport egyszerűen szétoszlott, elbujdosott – ez azonban nem állt a kincstár érdekében. Tehát megállapítható, hogy az esetek többségében a kincstár a csoportok egyébként is elfogadott vezető szerepet játszó tagjai közül kellett, hogy kiválassza vajdának a számára legmegfelelőbbet. Ezt támasztják alá az összeírások is, hiszen a vajdák többsége 15–20, olykor 30 évig is megmaradt pozíciójában, aminek csak vagy nagyon idős koruk, vagy a haláluk vetett véget. Ilyenkor legtöbbször a helyettes vajda lépett előre vajdának, de az sem ritka, hogy a fia követte az apját ebben a tisztségben.

A vajdák feladatköre igen kiterjedt volt, tulajdonkép-

pen a fővajda rájuk ruházta feladatai egy részét. Egyik legfontosabb teendőjük a csoport egybentartása, vagyis pontosabban, mivel esetenként nagy létszámuk miatt nem mindig együtt vándoroltak, annak ismerete, hogy ki hol tartózkodik. Kiemelt feladata volt az adó beszédese, valamint a csoportjától eltávozottak felkutatása. A közösségen belüli vitás kérdések megoldásában kulcsszerepet játszott, és vándorlásaik során konfliktus esetén kifelé ő képviselte a csoportot.

A legtöbb adat az adóról és annak beszédésének körülményeiről áll rendelkezésünkre. Az adót az adózók fizikai és anyagi, vagyoni lehetőségeinek megfelelően kellett megállapítani. A tehetősebbek, vagy akkor éppen jobb helyzetben lévők teljes adót fizettek, a nehezebb körülmények között élők felet, míg a vakok, nyomorékok, szellemileg sérültek mentesültek a kötelezettség alól. A legszegényebb családok esetében, ahol a családfő nyomorék vagy beteg volt, vagy a gyermekek nagy száma miatt kerültek nehéz helyzetbe – elengedték az adót, vagy felére csökkentették. Az is előfordult azonban, amikor nem indokolták meg pontosan az adó fizetésének hiányát, csak általánosságban jegyezték fel, hogy különböző okok miatt nem fizettek. Akadt, aki azért folyamodott adómentességért, mert a feleségét agyoncsapta a villám. Mivel a gyermekek nagy száma miatt is kiemelkedő szerepe volt az asszonynak a családi munkamegosztásban, a kérés valóban indokolt volt. Hogy mennyire nem egyedi ez az eset, azt bizonyítja egy másik, amikor a hat gyer-

Muzsikus cigány. *Gypsy musician*
Neuhauser Ferenc akvarellje.
1800 k. Erdély
Watercolour by
Ferenc Neuhauser.
Transylvania,
1800 k. (MNM T.)

mekét egyedül nevelő apa nem tud adózni. Nagyobb számban figyelhető meg az, amikor az emberi élet természetes folyamata, az öregedés, és ezzel párhuzamosan a mind kevesebb teherbírás miatt előbb felére csökkentették, majd teljesen megszüntették az adót.

Az összeírásokból megállapítható, hogy a fiatal házasok nem minden esetben költöztek külön szüleiktől, s ennek több oka is lehetett. Szűkös anyagi helyzetük mellett az is indokolta az együtt maradást, hogy a szüleikkel egy sátorban maradónak nem kellett adózniuk a kincstár számára. Nyilván az is megtörténhetett, hogy a valóságban már nem laktak együtt, de az ellenőrzés hiányában bízva

így tüntették fel. Minden esetre a külön költözőknek a következő évtől a bevett szokás szerint kellett adózniuk. Arra is van példa azonban, amikor őszintén bejegyezték, hogy a közelmúltban megnősült személy még anyagiilag nehéz helyzetben van, semmiféle adó fizetésére nem alkalmas.

Az újonnan alakult csoport tagjai kezdetben kedvezményben részesültek, s csak fél adót kellett fizetniük.

A vajda gyakran beszédte az adót azoktól is – ha tudta hol tartózkodnak –, akik földesurak kezei alá adták magukat. A vallomások szerint azok, ha anyagi helyzetük engedte, kifizették az adót, sőt étellel-itallal vendégelték meg a vajdát.

Ha a földesurak erőszakkal kényszerítették zsellérnek vagy jobbágyanak őket, egykori vajdájuktól kértek segítséget, hogy ismét visszakérülhessenek a kincstárhoz. De ez ritka kivétel. Általában az a folyamat figyelhető meg, hogy a szülők, akik a csoporttól eltávoztak, a földesurat is szolgálták termékeikkel, munkájukkal, és a vajdának is megfizették az adót, de gyermekeik már nem akartak a kincstárnak adózni. Ilyenkor a vajda vagy erőszakhoz folyamodott, és továbbra is beszédte az adót, vagy jelentette a kincstárnak az esetet, és az szerezte vissza az eltávoztakat. A vajda eljárása teljesen érthető

annak ismeretében, hogy ha valakitől nem tudta beszélni a kirótt összeget, azt neki saját magának kellett pótolnia. A vajda feladatainak ellátása fejében adómentességet élvezett, ennek ellenére már néhány nem fizető család anyagi válságba sodorhatta. Ilyen esetben saját állatait kellett eladnia, ritkábban kölcsönkért, de arra is van példa, hogy elszökött csoportjától, mert a hiányzó összeget képtelen volt előteremteni.

Külön figyelmet érdemel a foglalkozások megoszlásának alakulása az egyes csoportokon belül. Általánosnak mondható az az állapot, hogy egy, de leginkább két foglalkozást űz a csoport nagy többsége, s rajtuk kívül csekély számban még 5–6

más foglalkozású családfő is található. Ha például egy csoport családfőinek 35%-a rézműves, 25%-a pedig rostás, csak néhány varga, tűkészítő, kovács és késgyártó van még köztük. Az összeírásokból az is kimutatható, hogy ha két csoport összeolvadt, akkor azok foglalkozási megoszlása hasonló volt.

1749–1785 között a csoportok foglalkozás szerinti megoszlásának átlaga a következő volt: 20% rézműves, üstműves, 18% rostás, 12% lakatos, 11% késes. Az eddig felsorolt négy foglalkozást folytatta a családfők 61%-a, tehát közel kétharmada. Rajtuk kívül volt varga, szűcs, aranyműves, ezüstműves, sarkantyú készítő, harangöntő, tűkészítő, zenész, öntő stb.

Az erdélyi sátoros taxás fiskális cigányok családfőinek korát az 1774–1785 közötti négy összeírásban tüntették fel. Ezek alapján megállapítható, hogy az említett összeírásokban szereplő családfők 20%-a 20–29 év, 28,7%-a 30–39 év, 23%-a 40–49 év, 7,5%-a pedig 60–69 év közötti életkorban volt. A 70 éven felüliek a családfők 4,3%-át tették ki.

Az erdélyi sátoros taxás fiskális cigány családok fiúgyermekeinek számát 1781-ben és 1785-ben írták össze. Mivel a későbbi évek adózása szempontjából ennek komoly jelentősége lehetett, feltehető, hogy igyekeztek a fiúgyermekek közül minél többet eltitkolni. Erre utalnak az összeírásokban szereplő adatok is, amelyek szerint 1781-ben a családok 41,1%-ban, 1781-ben pedig 41,9%-ban egy fiúgyermeket vallottak be, kettőt a családok 29,9 és 35,2%-ban, hármat pedig 18,6 és 15,2%-

ban. A leánygyermeket az összeírások nem tüntették fel, de ha figyelembe vesszük a nemek születési arányának hasonló voltát, még a magas halandóság mellett is igen kevésnek tűnik a gyermekek száma.

Az 1774–1785 közötti időszakból erdélyi sátoros taxás fiskális cigányok állatállományára vonatkozóan is állnak rendelkezésünkre adatok. Az említett időben készült négy összeírás csoportonként feltünteti a lovak és a sertések számát. Ismerve azt, hogy az egyes csoportok népessége hány sátorban lakott, látható, hogy egy-egy sátorra átlagban hány állat jut. A lovak tekintetében megállapítható, hogy számuk viszonylag kis időközön belül is jelentősen változott. Míg 1778-ban sátranként átlagban közel 1 lóval rendelkeztek, ez az arány 1785-re a felére csökkent. A sertéseket nézve

megállapítható, hogy amíg 1774-ben és 1778-ban sátranként 1 állattal rendelkeztek, addig 1781-ben ez az arány a felére csökkent, de 1785-ben ismét a korábbi arányok láthatóak. Az állatállomány esetén ezekből az ingadozásokból messzemenő következtetések nem vonhatóak le, hiszen számításba kell venni számuk évszakonkénti természetes változását, valamint azt a körülményt, hogy a rájuk vonatkozó adatok megbízhatósága is kétséges. Azt azonban ezek a számok is tükrözik, hogy erdélyi sátoros taxás fiskális cigány népesség igen nehéz körülmények között élt, főleg ha tekintetbe vesszük azt is, hogy egy-egy sátorban nem csak egy család, hanem több generáció is együtt lakott, így az egy főre eső állatállomány igen csekély lehetett.

Végül vessünk egy pillan-

tást arra, milyen helyet foglaltak el a 18. századi Erdély társadalmában a kincstár sátoros taxás cigányai, hogyan viszonyult a helyzetük a parasztságéhoz.¹⁸ Mindjárt hangsúlyozni kell a letelepült, földművelést, állattenyésztést folytató, faluközösségben élő parasztság, és a különböző szolgáltatási ágakban dolgozó, mozgékony, csoportokban élő sátoros taxás cigányok életének teljesen eltérő gazdasági alapját, az abból fakadó teljesen eltérő életmóddal együtt. Mégis annak lehetünk a tanúi, hogy a kamara a különbségek ellenére hosszú időn keresztül egy ugyanolyan igazgató, felügyelő és büntető rendszert tudott működtetni a cigány csoportok felett, mint amit a hatalom a feudális viszonyok között a faluközösségek felett gyakorolt. Mint ahogy a dominális bírót sem a falu lakossága választotta

meg, hanem a földesúr nevezte ki, hasonlóképpen – mint már szó esett róla – a vajdát a kamara választotta ki. A vajdák már bemutatott feladatköre is sokban megfelel a faluközösségek bíróiának. A sátoros taxás cigányok azonban nem voltak helyhez kötve, sem a gazdaság, a föld, sem a szomszédok, rokonok nem nehezítették meg helyváltoztatásukat. Míg a parasztságra nehezedő terhek a munkajáradék növekedésével esetenként az elviselhetőség határáig fokozódtak, addig ilyen veszély a sátoros taxás cigányokat nem fenyegette, ők a mivesemberekkel együtt a különleges állapotú rétegek tagjainak számát gyarapították.

17 Magyar Országos Levéltár, Erdélyi Fiskális Levéltár VI/c.

18 BERLÁSZ Jenő 1959

– folytatjuk –

**Cigány lakás az erdélyi havasokon.
Gypsy abode in the Transylvanian alps.
Staubert Ödön fametszete.
Wood-cut by Ödön Staubert. Hazánk s a Külföld. 1869.**

Tanuljunk cigányul!

Új rovatunkban azoknak szeretnénk kedvezni, akik még nem tudnak, de szeretnék megtanulni cigányul. Terveink szerint a sorozat végére alapfokon elsajátható lesz a nyelv. Észrevételeiket, javaslataikat Szerkesztőségünk címére várjuk.

Sima jekh cini familija

Me bushuvav o Bela. Me ando foro beshav. Siame ando centrumo jekh shukar kher ande jekh pachali vulica. Ande jekh hivatalo kerav butyi. Sima jekh shukar romnyi. Voj bushol e Judit. Vi e Judit kerel butyi. Voj ando banko kerel butyi. Sila kathe zurales lashi butyi. Siame duj shavore. Von bushon e Kati thaj o Marci. Von andej shkola phiren. E shkola lashi-j thaj bari-j. Le shavore but sityon. Siame jekh vurdon, jekh Fiat. O vurdon lasho-j, de aba phuro-j. Palaj butyi ame andej bolta zhas. Ame kinas kothe manro, thud, anre, xumer, goj, thulo mas thaj guglo. Ame ratyine xas anreski zumi, manro, goj thaj thulo mas, pas paji vaj thud.

Le shavore xan inke guglipe, von zurales kamen o guglo. Pala kodo dikhas o tevevo. Ando tevevo jekh lasho filmo si. Pala o filmo ame zhas thaj sovas.

Szavak:

familija (i) nn – család
 foro (ura) hn – város, vásár
 centrumo (ura) hn – központ
 pachalo, -i, -e – csendes, békés
 hivatalo (ura) hn – hivatal
 kerel – csinál, tesz
 butyi kerel – dolgozik
 bushol – neveződik (hívják valahogyan)
 banko (ura) hn – bank
 zurales – erősen, nagyon
 butyi (a) nn – munka
 phirel – jár

but – sok, sokat
 sityol – tanul
 aba – már
 phuro, -i, -e – öreg
 kinel – vásárol, vesz (pénzért)
 thud (a) hn – tej
 anro (e) hn – tojás
 xumer (a) hn – tészta
 goj (a) hn – kolbász
 thulo mas hn – szalonna
 xal – eszik
 pel – iszik
 ratyine – este

anreski zumi nn – tojás leves
 inke – még
 guglipe hn – édesség
 kamel – szeret, akar
 guglo (e) hn – cukor
 pala kodo – azután
 dikhel – néz, lát
 tevevo (ura) hn – tv
 pala – után, mögött
 filmo (ura) hn – film
 sovel – alszik
 zhal – megy
 kerel – csinál, csinálja

13. Igeragozás

A cigány nyelvben nincs főnévi igenév. A szótárban lévő alak már egy ragozott alak, az igék egyes szám harmadik személyben vannak.

Pl. **kerel** – csinál, **zhal** – megy, **sityol** – tanul

Az igéket a végződésük szerint öt csoportba tudjuk sorolni.

Az igék lehetnek:
-el, -al, -ol, -il vagy -ul végződésűek.

Az igéket kétfelé tudjuk választani. Pl. a **kerel** igénél az első rész a szótó: **ker-** és a második rész a személyrag: **-el**. A szótónak a későbbiekben nagy jelentősége lesz. A sze-

mélyrag gyakorlatilag elárulja, hogy ki a cselekvő, hasonlóan a magyar nyelvhez. Minden szám és minden személyben változik általában.

Az -el végű igék

ragozása:

me kerav

tu keres

voj kerel

ame kerav

tume kerel

von kerel

A személyrag többes szám második és harmadik személyben megegyezik. A személyes névmás használata nem kötelező az igéknél, jelen esetben a könnyebb megtanulás miatt írtam ki. Minden **-el** végű igét így kell ragozni, nincsenek kivételek.

Az -al végű igék

ragozása:

me zhav

tu zhas

voj zhal

ame zhas

tume zhan

von zhan

A személyrag egyes szám második és többes szám első, valamint többes szám második és harmadik személyben megegyezik. A személyes névmás használata nem kötelező az igéknél, jelen esetben a könnyebb megtanulás miatt írtam ki. Minden **-al** végű igét így kell ragozni, nincsenek kivételek.

Az -ol végű igék

ragozása:

me sityuvav

tu sityos

voj sityol

ame sityuvav

tume sityon

von sityon

A személyrag többes szám második és harmadik személyben megegyezik. A személyes névmás használata nem kötelező az igéknél, jelen esetben a könnyebb megtanulás miatt írtam ki. Minden **-ol** végű igét így kell ragozni, nincsenek kivételek. Az egyes szám első és a többes szám első személynél egy **-uv-** kötőhang kerül az ige- és a személyrag közé.

Az **-il** és az **-ul** végű igék ragozásáról a későbbiekben lesz szó.

14. A bushol (neveződik) ige használata

A cigány nyelvben a némethez hasonlóan azt, hogy valakit valahogyan hívnak a „neveződik” igével fejezzük ki. Tehát nem engem hívnak valahogyan, hanem én „neveződök” valahogyan. A nevem egyes szám első személyben az ige ragozásával fejezem ki: **Me bushuvav o Laci**. Én neveződök Lacinak.

15. Tulajdonító szerkezet

A magyar nyelvben a tulajdonítást a létigével és a tulajdonra tett raggal fejezzük ki. A német és az angol nyelvben a tulajdonításra önálló ige van.

A cigány nyelvben a tulajdonítást a magyar nyelvhez hasonlóan a létigével fejezzük ki, de a tulajdon nem kap ragot. A

tulajdonosra utaló ragot a létige kapja meg.

Pl. **Van kocsim.**
Sima vurdon.

A tulajdonítást a későbbiekben részletesen tárgyaljuk. Egyelőre a személyes névmások tulajdonítását vesszük át.

pozitív értelemben:

sima van (nekem)

situ van (neked)

siles van (neki)

hímnemben

silá van (neki)

nőnemben

siame van (nekünk)

sítume van (nektek)

sile van (nekik)

negatív értelemben:

najma nincs (nekem)

najtu nincs (neked)

najles nincs (neki)

hímnemben

najla nincs (neki)

nőnemben

najame nincs (nekünk)

najtume nincs (nektek)

najle nincs (nekik)

Gyakorlatok:

1. **Ragozzuk el az alábbi igéket minden számban és személyben:**
kerel, kamel, sovel, phirel, kinel, zhal, xal, sityol, bushol

2. **Fordítsuk le az alábbi mondatokat cigány nyelvre:**

A fiúk a faluba mennek. Engem Palinak hívnak. A kislány otthon van és eszik. Van egy szép macskám. Este nem dolgozom. A cigányok is a városban dolgoznak. A lányt Erikának hívják. Nincs házunk a városban. Mi is járunk iskolába.

Népi megfigyelések, babonák és időjósló napok az év tizenkettedik havában

December 4.

- Borbála napján a hajadonoknak célszerű a cseresznyefákról egy ágat törni (Borbála-ág), s vízbe tenni. Amennyiben rövidesen kiszökdül – a hagyomány szerint – hamarosan férjhez fognak menni.
- Budaörs és más Pest-környéki sváb településeken úgy tartották, ha a Borbálaág a karácsonyi éjféli miséig kihajt, akkor remek termés lesz a következő évben.
- Borbála estjén tilos volt szabad ég alatt szárított mosott ruhát kint hagyni, mert úgy hitték, hogy a boszorkányok ezen az éjjelen szerzik be maguknak a rontáshoz a ruhadarabokat.

December 6.

- „Ha Mikulás megrázza szakállát, karácsonykor is hullni fog a hó.”

December 13.

- Jeles időjósló nap volt. Ilyenkor készült a Luca-naptár. Egy hagymafejt, tizenkét hónapot jelképező hagymarétege közé sötét hintonak. Amelyikben megnedvesedik a só, az a hónap esős lesz.
- Férj- és feleségjóslásra is igen alkalmasnak tartották a napot. Ekkor szokták a párra várók tizenkét azonos méretű és később egyformára hajtott papírdarabra a számba jöhető neveket felírni, s karácsonyig – olvasatlanul – naponta egyet lángba vetni belőlük. A karácsony estére megmaradt Luca-cédula aztán megmutatta, ki lesz a jövőbeli társ.
- Luca napjának estjén a lányok egyetlen határozott lábmozdulattal megrúgták a disznóolat. Ahány rőfögést hallottak rögtön utána, annyi év telik el a férjhezmenetelig – hitték.
- Luca-napkor tilos tétet venni, stoppolni, horgolni, kötni, varni, mert aki ezt teszi, „bevarrja a tyúkok fenekét”, s akkortól egy esztendeik keveset, vagy egyáltalán nem tojnak.

December 17.

- A Szent Lázárról elnevezett lovagrend gyógyító rend volt, járványkórházakat működtetett. Innen adódhat, hogy névadó szentje napján szokássá vált a betegekkel való különös törődés. „Mindazokat, kikre láz jár, keresd fel, ha jön a Lázár!”
- Szent Lázár napján hagyománnyá vált az öregek és a betegek meglátogatása, segítése.

December 20.

- A Dél-Alföldön a lányok e nap estjén a vállukkal döngették a kaput, s ha ilyenkor felugatott mögötte a kutya, úgy hitték, hogy kérőjük lesz a következő évben.

December 21.

- „Ha Tamás reggelén friss hó esik, boldog, békés karácsony reméltetik.”

December 24.

- „Amilyen az időjárás Ádám-Éva napján, olyan lesz az esztendő végéig.”

December 25.

- „Ha fekete a Karácsony, a Húsvét lesz fehér.” „Fehér Karácsony – zöldellő Húsvét.”
- „Ha Karácsony idején zöld, havas lesz a húsvéti föld.”
- „Ha Karácsony éjén északról fúj a szél, jövő esztendőre gazdag termést ígér.”
- Ugy tartja a néphit, hogy e napon nem szabad diót törni, mert aki ezt teszi, szerencsétlenné lesz: egész évben egyre-másra fogja a tányérokat, edényeket, poharakat törni.

December 26.

- Ha zúzmárások a fák, és kisüt a nap, akkor a hiedelem szerint jó makktermés várható.

December 27.

- E naphoz kapcsolódott évszázadokon át a borszentelés. A templomban, a pappal megszenteltetett borról azt tartották, hogy gyógyszerővel bír, így betegség esetén fogyasztották. Ilyenkor szinte kötelező volt a borozás, mert úgy hitték: „a János-napi borkortyolás erőt, egészséget ad.”

December 28.

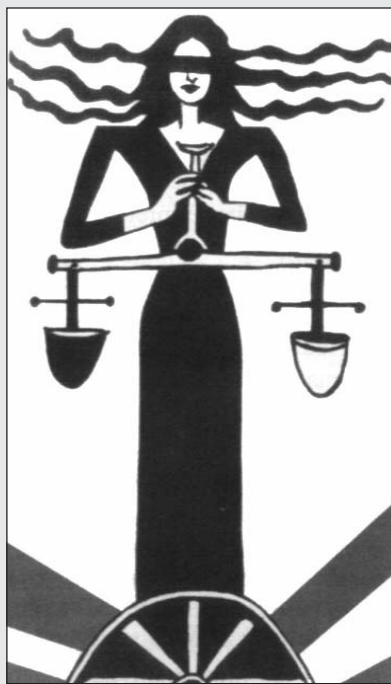
- Aprószentek napján egy vesszővel kötelezően megsuhintották (egyes tájegységeinken a szomszédba küldték megcsapatni, úgy mond „mustármagot kérni”) a gyerekeket. Úgy gondolták, amelyiket e nap elkerüli az emberi csapás, az mástól lesz kénytelen elszenvadni, ennél jóval nagyobbakat: beteg lesz, meghal a következő évben, vagy soha nem lesz párja. (A megcsapatás persze többnyire csak jelképes volt, féltésből eredt, nem a fájdalomkeltés volt a célja.)

December 31.

- „Ha Szilveszter éjén esik az eső, rossz nyár következik, nem lesz elég eső.”
- Mindent, ami fölösleges, csorba, repedt, vagy törött volt a házban, kihordták belőle. A legújabb és legszebb dolgokat viszont a nappali közepén helyezték el, mert az Újév „minél több újra lel, annál több újat hoz”, „minél több szép várja, annál több szépet ad”.
- „A korán ágyba bújót sok nyavalya éri!”
- Világszerte ismert babona: „amilyen hangulatban vagyunk az újév első perceiben, olyanok leszünk egész évben”. Ezért kell tehát vigadni és mulatni Szilveszterkor. **háas**

Antidiszkriminációs Ügyfélszolgálati Hálózat

A hálózatban részt vevő ügyvédek

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Dr. Kiss Éva
3527 Miskolc,
Széchenyi út 35.
Tel: 06 (46) 354-811

Dr. Főnyedi Béla
3980 Sátoraljaújhely,
Kossuth tér 5.
Tel: 06 (47) 322-955

Bács-Kiskun megye

Dr. Sente Zsolt
6400 Kiskunhalas, Tó u. 36.
Tel: 06 (77) 428-064, 423-612
Fax: 06 (77) 428-064

Baranya megye

Dr. Olt György
7700 Mohács, Kossuth u. 51.
Tel: 06 (69) 510-315

Békés megye

Dr. Lipták András
5540 Szarvas.
Arató Pál u. 1/1.
Tel: 06 (66) 216-004

Csongrád megye

Dr. Simonné
Dr. Báron Zsuzsanna
6930 Makó,
Kálvária u. 94.
Tel: 06 (62) 219-015

Fejér megye

Dr. Dobai Lajos
8000 Székesfehérvár,
Bőrgyár út 2.
Tel: 06 (22) 313-463

Győr-Moson-Sopron megye

Dr. Karcagi-Mészáros Zsolt
9023 Győr, Hunyadi u. 13.
Tel./Fax: 06 (96) 442-968

Heves megye

Dr. Keindlné
Dr. Patyi Zsuzsanna
3360 Heves, Arany J. út 15.
Tel: 06 (36) 545-155

Hajdú-Bihar megye

Dr. Czakó Marianna
4031 Debrecen,
Kishegyesi út 38. fsz.
Tel: 06 (52) 541-657, 541-658
Mobil: 06-20/384-3853

Komárom-Esztergom megye

Dr. Kiss Juhász István
2800 Tatabánya,
Ságvári E. u. 15.
Tel: 06 (34) 323-185

Pest megye

Dr. Lázók Tibor
Dr. Várhelyi W. Péter
Budapest VII. ker.
Dohány u. 76. (OCÖ)
Tel.: 06-1-322-8903/115 mellék

Dr. Molnár Iván

2740 Abony,
Kossuth tér 1.
Tel: 06 (53) 360-135,
360-136/106 mellék
Fax: 06 (53) 360-064

Somogy megye

Dr. Kócsó József
7400 Kaposvár,
Szent Imre u. 14. 1/8.
Tel: 06 (82) 413-906

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

Dr. Lőkös Eleonóra
4400 Nyíregyháza,
Hősök tere 9.
Tel: 06 (42) 407-468

Dr. Ferenczy Róbert
4600 Kisvárd,
Temesvári út 6.
Tel: 06 (45) 416-105

Jász-Nagykun-Szolnok megye

Dr. Fancsali Ágnes
5000 Szolnok, Szapáry út 19.
Tel: 06 (56) 420-110

Tolna megye

Dr. Sümegi Helga
7090 Tamási, Rácvölgy 7.
Tel: 06 (74) 474-977
Fax: 06 (74) 570-110

Nógrád megye

Dr. Farkas Imre
2660 Balassagyarmat,
Rákóczi fejedelem u. 18.
Tel: 06 (35) 505-995
Fax: 06 (35) 300-782

Veszprém megye

Dr. Harcos Gábor
8200 Veszprém,
Szabadság tér 15.
Tel: 06 (88) 329-489

Zala megye

Dr. Németh Györgyi
8800 Nagykanizsa
Teleki u. 14.
Tel: 06 (93) 312-749

Vas megye

Dr. Kabay Gábor
9700 Szombathely,
Óperint u. 1.

Sáfar Sándor és Wuscher Anna gyűjtése

Bara Manusí a fellelegember

Egyszer volt, hol nem, élt egy nagyon gazdag ember: Pepó. Hogyne lett volna gazdag, amikor lókupecséggel kereste a kenyérre, meg a káposztáshúsrá valót. Pepó két lányával éldegélt, akiknél különbség nem termett hét vármegyében. Mindkettő magas, karcsú volt, mint a nádszál, de egyébként nem hasonlítottak egymásra egy szemernyi sem. Ráji barna bőré, fekete hajú. A szeme mint két gyémánt ragyogta be a világot maga körül. Aki egyszer meglátta, annak elment a maradék esze is. Ráji értette a módit. Úgy élt, mint aki jól tudja, hogy van miből rázni a rongyot. Ha akarná selyemből lehetne a kapcája is. Az éjszakákat átmulatta, a nappalokat átaludta. Rupa teljességgel az ellenkezője, mintha csak nem is egy anyától születtek volna. Az ő bőre fehér, a haja aranyszínű. A természete szerény, csendes. Úgy élt, mintha ahhoz a fajtához tartozna, akinek annyi a ruhája, hogy egy a testen, egy a kerten. Persze azt mondanom sem kell, hogy Pepó Rupát kedvelte jobban a lányai közül. Minek azt kikiabálni országnak, világnak, hogy nem üres a láda fia, nem igaz?

Egy reggel, korán hajnalban ébreszgeti Pepó Rupát.

– Kedves lányom! Elfelejtettem szólni az este, hogy ma szűrös csütörtök lesz. Kinézek a piacra, hátha szerencsével járok. Tegyel egy kis harapnivalót a tarisznyámba!

– Azonnal. Kenyeret sütöttem tegnap, az jó lesz még. Kolbászt vagy szalonnát adjak mellé?

– Hátha maradt még kolbász a tavalyiból... Tudod, azt jobb szeretem.

Ahogy így megegyeztek, a lány már fordult is és hozta a tarisznyát.

– Egy üveg bort is tettem, mert a kolbászra bizonyosan megszomjazik.

– Köszönöm. Hanem, hadd kérdezzem már meg, mit áhítanál vásárfiának?

– Tőlem meg sem kérdezi? Én már nem számítok? Én nem kérhetek vásárfiát? – fordult álmosan meg mérgesen is Ráji az apja felé.

– Jaj, dehogy nem kislányom, csak olyan jóízűen aludtál. Nem akartam kiverni a szemedből az álmod – mentegőztött Pepó.

– Hát, akkor hozzon nekem a vásárból egy cifra, csupa csipke, csupa bársony ruhát, de olyant, ha összehajtogatom, beleférjen egy dióba. Igaz is! Hozzon hozzá egy arany nyakláncot, olyant, amelyiken fityeg egy üres arany dió. Abban akarom tartani az új ruhát, ha éppen nem megyek bálba.

– Jól van Ráji! Ne mérgeledj, aludj nyugodtan tovább! Meglátod meghozom a ruhát is, az arany nyakláncot is, amelyiken fityeg az arany dió. Olyan nincs, amit én meg nem szereznék nektek. Ha pénze van az embernek, akkor minden

van. Csak a szegény emberre mondják, hogy bolond. Hanem, Rupa, te még mindig nem kértél semmit.

– Ugyan, mit kérhetnék! Mindenünk megvan, amit szemünk-szánk kíván! Hanem tudod mit? Hozz egy szál fehér viloja virágot. Ha lehet bimbót, olyant, amelyik most akar nyílani.

– Na, te aztán kevéssel beéred! – azzal Pepó fogta a tarisznyát és indult. Tudta, hogy felesleges a vita, ha a lánya virágot áhított meg, annak fog örülni a legjobban.

Pepó a piacon szerencsével járt. Amint megérkezett, rögtön vett három lovat. Szép haszonnal túl is adott rajtuk az első félórán.

– Na gyerünk. Lássunk munkához! Meg kell venni a lányoknak az ajándékot, aztán meg kell mutatni a kocsmárosnak is az új szűrőt, amit legutóbb vásárolt. Azért van szűrös csütörtök a nemjóját!

A harmadik sátonál figyegtek az aranyláncok. Egyiken aranyalma, másikon szív, harmadikon karika, meg minden féckes fene, de dió sehol. Megszólította Pepó a vásárost:

– Fiatalúr! Láncon csüggő arany diója nincs?

– Vóni vóna... Csak pénz legyen elég!

– Nem sajnálnám a pénzt, mert a lányomnak vinném. Hanem kellene egy cifra, csupa selyem, csupa bársony ruha is, mégpedig olyan, amelyik beleférne abba az arany dióba. Nem tudja, hol lelhetnék olyanra?

– Itt – mondja a vásáros. – Nekem olyan láncon csüggő arany dióim vannak, persze nem mindenkinek, amelyikbe csupa csipke, csupa bársony, cifra ruha van. Mekkora a lánya?

– Hogyhogy mekkora? Hát éppen akkora, mint én, csakhogy ő nem negyven, hanem tizennyolc éves, vékony, nyúlánk, meg karcsú.

– Na, akkor ez éppen jó lesz – veszi elő a vásáros az aranydiót. Szétszedi meg összerakja, magához meg Pepóhoz passzintgatja a ruhát és nézegeti gyönyörködve, míg megunja a szemlélést Pepó.

– Hogy számítja meg? Vagyis hát, hogy mit kóstál az egész együtt. Ne kelljen külön-külön alkudozni.

– 4500,- Ft.

– Meg van maga húzatva? Hallja ne vacakoljon velem! Ennyi pénze a királynak sincs, márpedig ő gazdag ember. Nem igaz? Négyezret adok érte, de egy fillérrel sem többet.

– Ha nem ad 4500-at, akkor pucéron jár a lánya, de nem ebben a ruhában parádézik!

Mesemondó: Farkas Pál, 58 éves, Bogács, 1977.
Szűrös csütörtöknek nevezik a piaci napot.

Viloja = Viola

– folytatjuk –

F E J T Ö R Ö K

Kedves Gyerekek!

Szerkesztőségünk ismét érdekes fejtörőkkel kedveskedik nektek! Ha van kedvetek, a megfejtéseket be is küldhetitek a címünkre és a helyes megfejtők között ajándékot sorsolunk ki!

Az oláh cigányok egyik legértékesebb kincse a folklór zene és ének. Dallamviláguk tele van... érzelmekkel, a szövegben az öröm, bánat egyaránt megtalálható.

Az alábbi rejtvényben a cigány folklór énekesek által használt különleges énekdiszítéseket találjátok meg!

szaglószerű ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																					üreges eső ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																				
kenyeret süt ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																					mondatban van ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																				
kezünk része ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																					varjú mondja ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																				
kopolytűs állat ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																					indulatszór „h” ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																				
mutatószó ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																					kutyája ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																				
fehér „ital” ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																					szűrőfegyver ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																				
gyomlál ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																					öreg ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																				
építkezésnél dolgozik ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																					magasodik ➡	<table border="1"><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>																				

Ha a helyes meghatározásokat beírjátok, és a középső függőleges sorokat összeolvaszátok, megkapjátok a folklór énekekben használt diszítéseket.

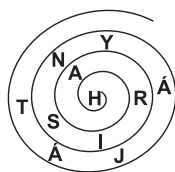
Kép- és szórejtvények cigányfoglalkozásról

	+ hér		+ önt + szemé- lyes névmás
csapadék			
↕		↕	
A török-ma- gyar harcok idején a cigá- nyok foglalko- zása volt		Kihalóban lévő cigányfoglalkozások	
Au + tisztít + indulatszór			
↕			
Erdélyben találkoztunk ilyen foglalkozással			

Több néprajzkutatónk foglalkozik cigány szokásokkal, hagyományokkal. Erdős Kamill gyűjtése nyomán néhány szerelmi varázslás „kellékét”, módszerét olvashatjátok az alábbi rejtvényekben.

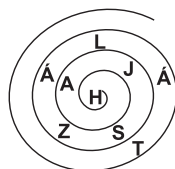
– a szeretett lény

meg kell szerezni

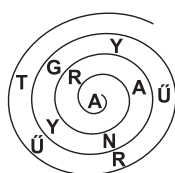
– a kiválasztott
fiú vagy lány

saját házának eresze
alá el kell ásni

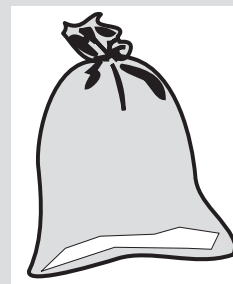
– a házastársi
hűségéről is meg
tudunk győződni
úgy, hogy
egy pohár vízbe
beleteszünk

ha a gyűrű a víz
tetején marad, akkor
csalás esete forog
fenn

Cigány közmondások

- Ha te vered a kutyádat, mindenki veri azt.
- Feneketlen zsákot nem lehet megtölteni.

- Szép szavakkal nem lehet jóllakni.

A rejtvényekhez kellemes időtöltést kíván a Szerkesztőség!

Segítsen, hogy segíthessünk!

Kati néni 67 éves kétegyházi oláh cigány asszony. Míg testét betegség emészti, napjait a nincstelenség, éhezés, fázás. Végső elkeseredésében tollat ragadott, hogy megírja

szerkesztőségünknek sanyarú sorsát.

Egyedül él depresszióban szenvedő lányával és annak 6 éves kislányával, akik helyett neki kell „gondolkozni”, mert

ők nem képesek rá. Egyetlen fia, aki segíteni tudta a még harmincezer forint nyugdíjat sem kapó édesanyját, több mint egy éve váratlanul összeesett és meghalt. „Inkább engem vett volna magához az Úr!”, tör ki könnyekben a fájdalom és értetlensége minden percben, mert nem érti az érthetlent, hogy miért pont az Ő fia, aki még beteg sem volt soha.

Sorolja bajait, testén a hasnyálmirigy gyulladásától a trombózisig, mutatja a kiválatatlan receptek sokaságát, hogy hát miből is váltaná ki, mert azt a kis pénzét is elvinné, ami van. Dolgozni nem tud, sem Ő, sem a lánya, aki még a házból sem tud betegsége miatt kimozdulni. Házában egyetlen szobában vannak összehúzódnak, mert a ház többi része omladozik és életveszélyes. Csinálgatta Kati néni, amíg bírta a keze meg a lába, de egy jó ideje már felállni is alig bír. A helyi önkormányzat néha egy-kétezer forintos segéllyel tud segíteni, de más lehetősége nincs. Sok a szegény cigány a faluban, ha tudna segítséget kérni mindegyiknek.

Magyar szomszédai szánják meg néha ezzel-azzal, meg hát **néha jönnek jóslatni**, mert Kati néni örökölte a tehetségét. Megmondja a múltat, jelent és a jövőt. Jót és rosszat egyaránt. Kártyából, ólommal, tenyéből, szemből látja a sorsot. De azt soha nem mondja, mit adjanak a szerencsének, csak azt, hogy kedden, pénteken és vasárnap jöjjenek, mert az a sors napja... S hogy valós-e, amit lát!? Számítson az én szavam! Szememből, majd az ősi kártyából arcomba zúdította az összes jelenlegi félelmemet és örömemet. A jövőt csak azért nem, mert nem kértem belőle... Elmondja mindenkinek, amit tudni akar a sorsáról, életéről, csak kicsit könnyebb legyen az élete.

A törődés emberséget jelent, törődünk hát Kati néniével.

Felajánlásaikat a szerkesztőségen keresztül is megtehetik, vagy közvetlenül Kati néniének.

Farkas Mihályné
Tel.: 30/267-8368
5740 Kétegyháza
Damjanich út 17.
Lukács Ilona

A napokban meglátogattuk Kati nénit, akinek helyzete a fenti cikkben leírtakhoz képest sajnos semmit nem változott. Akkor már napok óta csak a 6 éves unokájának volt mit ennie a szomszédok jóvoltából. Natasa, Kati néni lánya némi iróniával jegyezte meg, hogy mennyire alultáplált az egész család. És valóban! Összeszorul a szíve az embernek látva azt a nagy szegénységet, a kilátástalanságot, a kicsit jobb élet utáni vágyat, amire a maguk erejéből semmi esélyük.

Alapítványunk lehetőségeihez mérten megpróbált és megpróbál segíteni Kati néniéknek. Segített továbbá a Stabilit-Bau 21 Kft., valamint a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Etnikai Érdekvédelmi Egyesület.

Lapunk főszerkesztője levélben kereste meg Kétegyháza polgármesterét, **Kalcsó Istvánnét**, hogy felhívja a figyelmet Kati néni nehéz helyzetére. A Polgármester Asszony természetesen jól ismeri Kati néni helyzetét, lehetőségeikhez mérten segítik is a családot. „Kati néniék házának hátsó főfalja veszélyes állapotba került. Ez ügyben elkezdttük a megoldás megkeresését. Sajnos a fal teljes felújítását nem tudtuk felvállalni, de két pótkocsi bontott téglát adtunk a családnak. A kollégák megkeresték a Vöröskeresztet (és több más szervezetet is), hogy segítséget kérjünk a családnak. A Vöröskereszt a felújítást 15 ezer forinttal támogatta. A gyulai építési hatóság nagyon kedvezően és segítőkészen állt a problémához. Jelenleg 3 pillér kerülne kivitelezésre, ami a közvetlen veszélyt megszüntetné. Igaz, a teljes fal nem kerülne felújításra. Azonban nem találtunk olyan vállalkozót, aki ezt a munkát elvégezné. Ebben kérnénk az Önök segítségét. Ha tudnának olyan számlaképes építési vállalkozót, aki elvállalná a kivitelezést, kérem keressenek meg.” (Részlet a Polgármester Asszony leveléből.)

Kérjük tehát mindazon építési vállalkozók jelentkezését, akik segíteni tudnának a családon.

Kérjük továbbá mindazokat, akik megtehetik, segítsenek a családon! Minden segítséget nagy örömmel fogadnak: kinőtt ruhákat, cipőket, tartós élelmiszereket.

A Szerkesztőség.

Tisztelt Szerkesztőség!

Abonyban élünk nagy fájdalomban és bizonytalanságban. Két gyermekünk volt. Kisfiunk most megy első osztályba. 2005. december 13-án született Mónika, akinél sajnos 2007. január 3-án diagnosztizálták a központi idegrendszer rosszindulatú daganatát. Én gyed-en vagyok, illetve voltam, a férjem betanított útépitőként dolgozik. Az elmúlt év őszén nagyösszegű hitelt vettünk fel, melyből lakásunkat szeretnénk volna felújítani és bővíteni, azonban sajnálatos módon a pénzt kislányunk gyógyítására kellett fordítani, (speciális étrend, sok utazás, stb.) A kislány rövidre szabott életét nagy részben kórházban töltötte, mivel a műtétek, kezelések, kemoterápia, majd a transzplantáció után steril szoba lett volna szükséges a gyógyulásához. Házunkat fel kellett volna újítani. A felújítással terveztük egy szoba megépítését is, valamint a meglévő épület aláfalazását, mert vizes, a jelenlegi padló el

van korhadva, tetőcserét. Megmaradt pénzünkől elkezdtuk a felújítást, de sajnos folytatni, befejezni nem tudjuk és mindezek mellett a felvett hitel törlesztését is teljesíteni kell.

Kislányunk sajnos augusztus 6-án meghalt. A ház felújítását be kell fejeznünk, mert a munkákat elkezdtuk. Sajnos a pénzünk elfogyott. Hiába kerestünk nyilvánosságot kérésünkkel. Egy pár helyi lakos segített rajtunk pénzadománnyal, de a kapott összeget sajnos a temetésre kellett fordítanunk. Kislányunk halála előtt 3 héttel az általunk gondozott nagypapa is 54 évesen meghalt. Egy hónap alatt két családtagot temettünk el.

Kérem Önöket, próbáljanak segíteni anyagi helyzetünkön, vagy kérésünket tolmácsolják olyan ismerősöknek, akik tudnának rajtunk segíteni, hogy legalább a házat ne árverezzék el a fejünk felől.

Tisztelettel: Tóth Mihályné
Abony, Telefon: 06-20/545-9824

Kedves Paksi Éva!

Pál Béláné Margó, a Belami együttes menedzsere vagyok. Szeretném megköszönni Önnek a együttesünknek nyújtott önzetlen segítségét. Köszönjük, hogy lehetőségünk nyílt arra, hogy az LD roma lapban megjelenhetett rólunk egy riport, amely az első, Hiába kerestelek című lemezünket mutatta be.

A cikk megjelenése óta többen megkerestek telefonon vagy e-mailben, és gratuláltak a CD megjelenéséhez. Még egyszer köszönjük az önzetlen támogatást. Munkájához további sok sikert kívánunk.

Nagyon sok szeretettel és baráti üdvözléssel:

Pálné Margó és a Belami együttes tagjai.
Jászárokszállás, 2007. november 13.

FELHÍVÁS

Fotók: Halász Katalin

A tisztaadonyi Rózsa Rozália 7 gyermek édesanyja, kettő közülük súlyos beteg. Nagyon nehéz anyagi körülmények között élnek, sokat nélkülöznek. Kérjük mindazokat, akik megtehetik, segítsenek a családon. Rózsa Rozália minden segítséget örömmel fogad: kinőtt ruhákat, cipőket, megunt játékokat, tartós élelmiszereket.

Cím: Rózsa Rozália, Tiszaadony, Petőfi út 4. 4833.

Rózsa Rozália telefonszáma szerkesztőségünkől elkérhető.

A Szerkesztőség

MEGJELENT

BELAMI

Hiába kerestelek

www.belami.extra.hu | Elérhetőség: 20/567-2549

Kapható CD-n és kazettán!

